

Tilintarkastuksen rooli talousrikoksien havaitsemisessa ja ennalta- ehkäisemisessä

Vasylenko Anastasia

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Tradenomi

Liiketalouden tutkinto-ohjelma

Amk-opinnäytetyö

2022

Tiivistelmä

Tekijä Anastasia Vasylenko
Tutkinto Tradenomi
Raportin/Opinnäytetyön nimi Tilintarkastuksen rooli talousrikoksien havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä
Sivu- ja liitesivumäärä 33 + 1
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää tilintarkastuksen rooli talousrikoksien havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Työssä myös pyritään selvittämään, millaisilla tilintarkastuksen menetelmillä talousrikosta on mahdollista havaita ja voiko tilintarkastaja olla vastuussa talousrikoksen havaitsemisesta.</p> <p>Oppinäytetyö rakentuu teorian perustasta tilintarkastuksesta ja talousrikoksista eri lähteiden avulla. Lähteinä käytetään lakisäädöksiä, aikaisempia tutkimuksia, tietokirjallisuutta ja muita asiantunneksia lähteitä. Seuraavana vaiheena on teemahaastattelut kahden asiantuntijan kanssa, joista yhdellä on paljon kokemusta tilintarkastustyöstä ja toisella kokemusta talousrikosten tutkimisen parissa. Molemmat haastateltavat työskentelevät tilintarkastusyhteisöissä. Haastattelun tarkoituksena on vahvistaa opinnäytetyössä esitettyä teoriaa ja lisätä aiheelle käytännön kokemuksen kautta saatua tietoa.</p> <p>Haastatteluiden ja teorian läpikäymisen avulla saatiin selville, että tilintarkastuksen rooli on vahvempi talousrikosten ennaltaehkäisemisessä, kun havaitsemisessa. Talousrikosten havaitseminen on useammin tilintarkastuksen sivuvaikutusta. Menetelmät, joiden avulla tilintarkastaja voi havaita talousrikoksen ovat yrityksen datan läpikäynti, jonka avulla voidaan huomata poikkeuksia ja niiden kautta päästä talousrikokseen käsiksi. Yritysten todettiin olevan itse suuremmassa vastuussa talousrikoksien ennaltaehkäisemisessä laatimalla toimivat kontrollit. Näin myös tilintarkastaja voi tutkimalla niitä kontrolleja mahdollisesti havaita väärinkäytöksiä.</p> <p>Haastattelun yhteydessä myös selvisi, että usein yritysten sisällä havaitut talousrikokset eivät päädy viranomaisten tietoon, ja niitä selvitellään yritysten sisällä irtisanomalla syyllisiä ja vaati-malla heiltä korvauksia. Tämä vaikuttaa talousrikoksien tilastoihin.</p> <p>Tilintarkastusta käsittelevän teorian ja haastattelujen avulla saatiin selville, että tilintarkastaja ei voi olla vastuussa talousrikoksen havaitsemisesta. Koska tilintarkastuksen tehtävä on varmistaa tilinpäätöksen, kirjanpidon, hallinnon ja toimintakertomuksen lainmukaisuutta, hän ei voi olla vastuussa talousrikoksen havaitsemisesta, sillä se ei kuulu suoraan hänen työkuvaansa.</p>
Asiasanat Tilintarkastus, talousrikos, talousrikollisuus, tilintarkastajan rooli

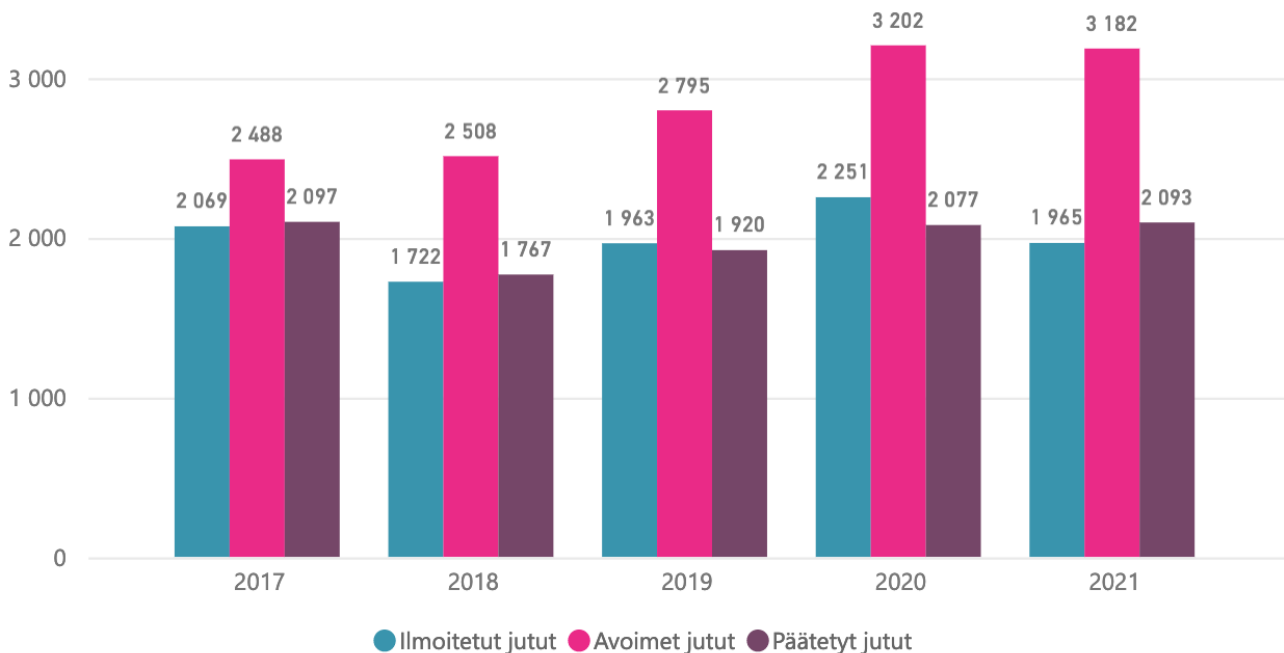
Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Keskeiset kysymykset ja tavoitteet	2
1.2	Tutkimusmenetelmä.....	3
2	Tilintarkastuksesta yleisesti.....	4
2.1	Tilintarkastuksen perusteet.....	4
2.2	Vaatimukset tilintarkastajalle.....	5
2.2.1	Ammatillinen kelpoisuus ja laadunvalvonta.....	6
2.3	Tilintarkastajan vastuu	7
2.3.1	Kurinpidollinen vastuu	7
2.3.2	Vahingonkorvausvastuu	8
2.3.3	Rikosoikeudellinen vastuu.....	8
2.4	Tilintarkastusvelvollisuus	8
2.5	Salassapitovelvollisuus	9
3	Tilintarkastuksen eteneminen	11
3.1	Tilintarkastuksen suunnittelu.....	11
3.2	Tilintarkastusriski	12
3.3	Tilintarkastuksen menetelmät ja toimenpiteet.....	14
3.3.1	Kirjanpidon tarkastus.....	14
3.3.2	Tilinpäätöksen tarkastus.....	15
3.3.3	Hallinnon tarkastus.....	15
4	Tilintarkastustyön päättäminen ja raportointi.....	16
4.1	Tilinpäätösmerkintä.....	16
4.2	Tilintarkastuskertomus	16
4.3	Tilintarkastuspöytäkirja	16
5	Talousrikokset.....	18
5.1	Harmaa talous.....	18
5.2	Kirjanpitorikos	19
5.3	Veropetos.....	20
5.4	Rahanpesu.....	22
6	Haastattelu	23
6.1	Haastateltavien tausta	23
6.2	Tilintarkastuksen rooli talousrikoksien havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä	24
6.3	Mikä tilintarkastusmenetelmä edesauttaa talousrikoksen havaitsemista tai ennaltaehkäisemistä	24
6.4	Haastateltavien kokemus talousrikosten havaitsemisesta.....	25

6.5 Kenellä on vastuu talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä ja tulevaisuuden näkymät aiheesta	26
7 Johtopäätökset ja pohdinta	27
7.1 Yhteenveto.....	27
7.2 Pohdinta.....	28
7.3 Oman oppimisen arviointi	29
Lähteet.....	31
Liitteet	34
Liite 1. Haastattelukysymykset.....	34

1 Johdanto

Talousrikollisuus on mielenkiintoinen rikollisuuden muoto, sillä sen havaitseminen ei ole tyyppillisen rikoksen tapaan yhtä helppoa ja tutkintamenetelmät ovat edelleen kehittymässä. Suomessa poliisin tietoon tulleiden rikosasioiden määrä on ollut jatkuvassa kasvussa (Vero 2022). Kuvasta 1 nähdään, että poliisilla avoimien rikosasioiden määrä on kohonnut vuodesta toiseen, mikä johtuukin talousrikoksien tutkimusprosessin haastavuudesta. Vuodesta 2020 vuoteen 2021 on ollut pientä laskua, minkä syynä voi olla Valtioneuvoston ”*Harmaan talouden ja rikollisuuden torjunnan strategia*”, jonka hyväksyttiin kesällä 2020 (Valtioneuvosto 2020). Yhteiskunnalle talousrikokset tuottavat paljon vahinkoa, pelkästään vuoden 2021 aikana poliisi kirjasi rikoshyötynä saaduksi määräksi 40,4 miljoonaa euroa ja arvioidut, rikosvahingot olivat noin 163 miljoonaa euroa (Vero 2022).

Kuva 1. Poliisin tietoon tulleet uudet rikosasiat, tutkinnassa olevat ja päätetyt rikosasiat (Vero 2022)

Suomessa on rekisteröity yhteensä 641 619 yritystä, joista kaikki ovat velvollisia laatimaan tilinpäätöksen toiminnastaan (Patentti- ja rekisterihallitus 2022). Patentti- ja rekisterihallitus (2020) määrittelee tilintarkastajan velvollisuudeksi hankkia kohtuullisella tasolla varmuuden siitä, että tilinpäätöksessä on olennaisella tasolla vältetty väärinkäytöksiä tai virheellisyyttä. Virheellisyyden ja väärinkäytöksen erona on teon tahallisuus ja, jos tahallisuuden lisäksi on varmistunut myös rahallinen oikeudeton etu, se muuttuu jo talousrikoksen statukseen. (Patentti- ja rekisterihallitus 2020.)

Tilintarkastus on tärkeässä roolissa yritysten toiminnan valvonnassa, josta syntyykin kysymys, millainen vastuu tilintarkastajalla voi olla liittyen talousrikosten havaitsemiseen. Miten tilintarkastus voi auttaa ennaltaehkäisemään talousrikosta? Suurten talousskandaalien ilmetessä useinkin aletaan selvittämään, miten se on voinut tapahtua, jos yritys on tilintarkastusvelvollinen monina vuosina, eikä väärinkäytöstä huomattu. Aihe on mielenkiintoinen, joten sitä lähdetään pohtimaan tarkemmin.

1.1 Keskeiset kysymykset ja tavoitteet

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää tilintarkastuksen roolin talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisyssä. Tutkimuskysymys määräytyy seuraavasti: Kuinka keskeinen on tilintarkastuksen rooli eri talousrikosten havaitsemisessa? Opinnäytetyössä halutaan myös selvittää, onko tilintarkastus tehokas keino havaita talousrikoksia, sillä voiko se toimia ennaltaehkäisevänä tekijänä. Tutkimuskysymyksen tueksi päädyttiin seuraaviin alakysymyksiin:

1. Mikä on talousrikos?
2. Mitkä tilintarkastuksen menetelmät mahdollistavat talousrikoksen havaitsemista?
3. Voiko tilintarkastaja olla vastuussa talousrikoksen havaitsemista?

Työ rajautuu tietyntyyppisiin talousrikoksiin, joita on mahdollista havaita tilintarkastuksen yhteydessä niitä ovat: kirjanpitorikos, veropetos, rahanpesu ja ei varsinaisesti talousrikokseksi määrytyvä käsite, mutta merkittävä sen osa: harmaa talous. Opinnäytetyössä on maantieteellinen raja, talousrikollisuutta pohditaan vain Suomen osalta. Opinnäytetyössä ei myöskään käsitellä jatkotoimenpiteitä talousrikoksen havaitsemisen jälkeen. Taulukossa 1 havainnollistetaan tutkimuksen ala-ongelmien, teoreettisen viitekehityksen, haastattelukysymysten ja tutkimustulosten välistä yhteyttä peittomatriisin avulla.

Työn lopputuloksen tavoitteena on antaa lukijalle kattavan tiedon tyyppillisistä talousrikoksista, tilintarkastuksen perusteista ja näiden liittymisestä toisiinsa, tuottamalla tietopakettin, jossa yhdistyy teoria erilaisista tietolähteistä, asiantuntijoiden ajatukset asiasta ja heidän pohdintansa. Henkilökohtaisena tavoitteena on parantaa omaa tietämystä tilintarkastuksen standardeista, vaatimuksista ja auttaa itseään ymmärtämään oman vastuun tason työnteossa, josta on hyötyä tilintarkastusurassa.

Taulukko 1. Peittomatriisi

Alaongelmat	Teoreettinen viitekehitys	Haastattelukysymykset	Tulokset
Mikä on talousrikos?	5, 5.1, 5.2, 5.3, 5.4	6	6.4, 7.1, 7.2
Mitkä tilintarkastuksen menetelmät mahdollistavat talousrikoksen havaitsemista?	3.1, 3.2, 3.3, 3.3.1, 3.3.2, 3.3.3	4, 7, 9	6.3, 7.1, 7.2
Voiko tilintarkastaja olla vastuussa talousrikoksen havaitsemisesta?	2.3, 2.3.1, 2.3.2, 2.3.3,	2, 8	6.5, 7.1, 7.2

1.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimusmenetelmä, jona suoritetaan teemahaastattelun avulla. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada syvällisempää tietoa aiheesta, tiedonkeruulla voidaan kuvailla asia, mutta ei ennustaa sitä (SurveyMonkey n. d). Valittu tutkimusmenetelmä tukee hyvin tavoitteeseen pääsemistä. Teemahaastattelun tueksi alussa käydään läpi perusteisesti teoriaa tilintarkastuksesta, sen vaiheista, velvollisuuksista ja tilintarkastusprosessia. Toinen teoriaosa liittyy tyypillisiin talousrikoksiin. Tiedonkeruussa on käytetty kirjallisia lähteitä, lakisäädäntöjä, aiempia tutkimuksia, sekä omia havaintoja.

Kahdesta pidetystä haastattelusta toinen pidettiin videohaastatteluna ja toinen henkilökohtaisesti. Haastateltiin kahta kokenutta tilintarkastusyhteisössä työskentelevää henkilöä, joista toinen työskentelee forensic tiimissä, jonka tehtävänä on selvittää esiintyneitä väärinkäytöksiä ja tarjota yrityksille konsultointi palvelua. Molemmat henkilöt ovat ammatissaan asiantuntijoita ja heidän työtehtävänsä eroavat toisistaan, mikä antaa tälle opinnäytetyölle hyvän tietoisuuden käytännön kokemuksen kautta. Haastattelussa pyritään selvittämään, miten haastateltavat näkevät tilintarkastajan roolin talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Oliko heillä itsellään kokemusta väärinkäytösten havaitsemisesta ja miten he näkevät tilintarkastuksen roolin talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä tulevaisuudessa. Molemmat haastattelut suoritettiin samoilla kysymyksillä (Liite 1). Opinnäytetyön yhteenveto ja pohdinta tehty sekä haastattelujen, että kerätyn teorian pohjalta.

2 Tilintarkastuksesta yleisesti

Nina Ratsula (2016, 13) kirjassaan kertoo, että yrityksillä on viimevuosituhannen aikana korostunut valvonnan tarve. Toiminnan läpinäkyvyyttä kaipaavat sijoittajat, sekä itse yrityksen johto. Tämän ansiosta yritystoiminnan tarkastaminen on ollut tärkeä osa sen toimintaa.

Yritysten toimintaa valvotaan sekä sisäisesti, että ulkoisesti. Sisäiseksi valvonnaksi tai sisäiseksi tarkastukseksi kutsutaan yrityksen organisaation sisäisiä prosesseja, joiden avulla arvioidaan toimintaa ja tarpeen mukaan kehitetään sitä. Käsite on laaja, sillä sisäinen valvonta muodostuu erilaisista osa-alueista ja toimenpiteistä. Toimenpiteinä voi olla, sekä hyväksymisvaatimukset, työtehtävien jako ja kontrollit riskialttiissa kohdissa. Jokainen organisaatio itse määrittelee omat riskinsä ja kehittää omia strategioita niiden välttämiseksi. (Ratsula 2016, 15.)

Ulkoisella valvonnalla tarkoitetaan riippumattoman ulkoisen tahon tarkastusta yhtiölle, kuten ulkoista tilintarkastajaa tai tilintarkastusyhteisö (Kuntaliitto, 2018). Tässä luvussa käsitellään tiintarkastuksen perusteita, sekä tilintarkastajien vaatimuksia ja velvollisuuksia. Tilintarkastuksen prosessiin kuuluu myös sisäisten valvonnan tarkastus (Ratsula 2016, 15).

2.1 Tilintarkastuksen perusteet

Yrityksen kirjanpitoa, hallinnon, tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen lainmukaisuutta varmistetaan tilintarkastuksen avulla (Suomen tilintarkastajat Ry 2018). Ratsula (2016, 15) lisää tähän, että tilintarkastaja myös arvioi yrityksen sisäistä valvontaa. Tilintarkastuksen prosessi itsessään on lakien ja standardien avulla säätelemä varmennuspalvelu, jonka avulla varmistetaan tilinpäätöksen virheettömyys ja luotettava kuva yrityksen toiminnasta ja taloudellisesta tilasta. (Suomen tilintarkastajat Ry 2018.) Yritysten julkaisema tilinpäätös ja vuosikertomus ovat tärkeää tietoa sidosryhmille, kuten sijoittajille, rahoittajille ja valvontaviranomaisille, sillä se on merkittävä perusta päätösten teoille (Tomperi 2018, 7). Ulkopuolisen tarkastajan suorittama tilintarkastus on välttämätön, sillä riippumattomuus tarkastuksessa vähentää valvontatarvetta ja lisää luotettavuutta tilintarkastuksen lopputulokseen, joka korostaa luotettavuutta tarkastettavaan yritykseen sidosryhmien silmissä. Ulkopuolisen tarkastuksen myötä on myös yhteiskunnalle hyötyä, sillä verottajan ja muiden viranomaisten valvonnan tarve ei ole enää yhtä suuri. (Korkeamäki 2017, 8.) Tilintarkastusta suoritetaan vuosittain, kun tilinpäätöstä valmistetaan (Suomen tilintarkastajat Ry 2018). Tarkastuksen jaetaan kahteen osaan. Sisäiseen, johdon toimeenpanemaan tarkastustoimintaan ja ulkoiseen yhteisön toimeksiannosta suoritettavaan tarkastukseen. (Korkeamäki 2017, 37.)

Tilintarkastus noudattaa Suomessa tilintarkastuslakia (1141/2015) ja valtioneuvoston tilintarkastuksesta antamaa asetusta (1377/2015). Kyseinen laki on yleislaki, jossa säädetään

tilintarkastusvelvollisuuteen, tilintarkastajan raportointiin, riippumattomuuteen, esteellisyyteen, sekä salassapito- ja vahingonkorvausvelvollisuuteen liittyviä normeja. Tilintarkastuslakia oli päivitetty viimeksi vuoden 2016 alussa. Tilintarkastukseen liittyviä määräyksiä löytyy myös esimerkiksi laista julkishallinnon ja -talouden tilintarkastuksesta, osakeyhtiölaista, työ- ja elinkeinoministeriön asetuksesta tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä, kaupparekisterilaista ja monessa muussa taloutta säätelevässä laissa. (Korkeamäki 2017, 10.)

Tilintarkastuslaissa vaaditaan suorittamaan tilintarkastusta hyvää tilintarkastuspataa noudattaen. Hyvä tilintarkastustapa on määritelty kansainvälisten tilintarkastuksen standardien mukaan, joita määrittää kansainvälisten tilintarkastajien organisaation- IFACin (International Federation of Accountants) yhteydessä toimiva IAASB-komitea (International Auditing and Assurance Standards Board), joista keskeisimmät ovat ISA- standardit ja ISQC 1- standardi. ISA-standardit (International Standards of Auditing), kattaa kaikkia tilinpäätökseen kohdistuvia tilintarkastuksia määrittäen tilintarkastuksen eri osa-alueisiin peruseriaatteen ja tavoitteet, sekä antavat ohjeistusta dokumentointiin ja itse tarkastuksen tekemiseen. Laadunvalvontaa koskeva standardi, ISQC-1 (International Standard on Quality Control) kattaa kaikkia tilintarkastusyhteisöjen tarjoamia palveluja. Kyseinen standardi käsittelee sisäisen laadunvalvontajärjestelmään liittyviä velvollisuuksia. (Suomen tilintarkastajat Ry 2018.)

2.2 Vaatimukset tilintarkastajalle

Tilintarkastusta suorittavan henkilön on täyttävä tiettyjä kriteereitä, jotta hän on pätevä tarkastusta suorittamaan. Tilintarkastajalta edellytetään riippumattomuutta tarkastuskohteeseen ihmissuhdetasolla ja taloudellisella tasolla, riippumattomuudeksi myös luokitellaan tilintarkastajan vapaus valita tarkastusmenetelmät ja tarkastuksen laajuuden. IFAC on jakanut riippumattomuuden kahteen, mielen riippumattomuuteen ja näkyvään riippumattomuuteen. Objektivisuuden ja ammatillisen skeptisyyden säilyttäminen ja rehellinen toiminta tilintarkastajalta, luokitellaan mielen riippumattomuudeksi. Näkyvä riippumattomuus on taas tilintarkastajan velvollisuus välttää olosuhteista, joissa kolmas osapuoli voisi epäillä mielen riippumattomuuden vaarantuneen. (Tomperi 2018, 10.) Yleisesti tilintarkastajana ei voi toimia henkilö, joka on konkurssissa, liiketoimintakiellossa tai jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu (Korkeamäki 2017, 13).

IFACn alainen komitea IESBA (International Ethics Standards Boards for Accountants) on antanut myös ammattieettisiä säännöksiä tilintarkastajille, joita on noudatettava tarkastusta suorittaessa. Eettisten säännösten täyttäminen edellyttää peruseriaatteiden noudattamista, jotka ovat seuraavat: Rehellisyys, objektiivisuus, ammatillinen pätevyys ja huolellisuus, salassapitovelvollisuus ja ammatillinen käyttäytyminen. (Korkeamäki 2017, 12.) Kuva 2 esittää IESBA:n eettiset peruseriaatteen. Eettisiä peruseriaatteita noudattamalla tilintarkastaja voi toteuttaa tilintarkastuksessaan

hyvää tilintarkastustapaa. Peruseriaatteita ei aina voi noudattaa, niitä uhkaavia tekijöitä voivat olla lähtöisin erilaisten osapuolten ja olosuhteiden välisistä suhteista. Uhka voi olla esimerkiksi painostuksen uhka, jossa painostusta voi tapahtua, joko tilintarkastusasiakkaan puolelta tai tilintarkastustiimin keskuudessa. Tässä tapauksessa tilintarkastajan on käytettävää omaa harkintaa ratkaista uhkan ongelmaa, joko lopettamalla toimeksiannon parissa työskentelyn tai poistamalla uhan lähteen. (Fraktman 2019.)

EETTISET PERUSERIAATTEET	
Rehellisyys	Oltava suora ja rehellinen kaikissa ammattiin liittyvissä suhteissa ja liikesuhteissa.
Objektiivisuus	Ei saa vaarantaa ammatillista harkintaa tai liiketoimintaan liittyvää harkintaa ennakkoluuloista, eturistiriidoista tai toisten liiallisesta vaikutuksesta johtuen.
Ammatillinen pätevyys ja huolellisuus	Pidettävä ammatilliset tiedot ja taidot vaadittavalla tasolla sekä toimittava tunnollisesti ja sovellettavien ammatillisten standardien mukaisesti.
Salassapito-velvollisuus	Pidettävä ammattiin liittyvien suhteiden ja liikesuhteiden perusteella saamansa tieto luottamuksellisena.
Ammatillinen käyttäytyminen	Noudatettava relevantteja säädöksiä ja määräyksiä ja vältettävä kaikkea ammattikunnan mainetta heikentävää toimintaa.

Kuva 2. Eettiset peruseriaatteet (Fraktman 2019)

2.2.1 Ammatillinen kelpoisuus ja laadunvalvonta

Tilintarkastaja on sitoutunut ylläpitämään ammattitaitonsa ja -tietonsa ajan tasalla. Tilintarkastuslain mukaan vain julkisesti auktorisoidut eli hyväksytyt tilintarkastajat voivat lakisääteistä tilintarkastusta suorittaa. Niitä tarkastajia ovat HT-, KHT-, JHT-tilintarkastajat ja hyväksytyt tilintarkastusyhteisöt. (Korkeamäki 2017, 13.)

HT-tilintarkastaja on perustutkintoa suorittanut tilintarkastaja. Työ- ja elinkeinoministeriön asetuksessa (1442/2015) on esitetty vaatimuksia opintopisteiden määrälle yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa, sekä työkokemuksen määrä tilintarkastuksen tai laskentatoimen parissa, ennen kun HT-tilintarkastajaksi voi hakea. (Työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä 1442/2015.)

KHT-tilintarkastaja on yleisen edun kannalta merkittävän yhteisön tilintarkastaja, eli listattujen yhtiöiden, pankkien ja vakuutuslaitosten tarkastaja. JHT- tutkinnon tasoinen tilintarkastaja hoitaa julkishallinnon yhteisöjen, kuten kuntien ja seurakuntien tarkastamista. (Suomen tilintarkastajat Ry 2018.) Viisi vuotta työskennelleen HT-tilintarkastajan on mahdollista hakea KHT- ja JHT- tasoa, mutta edellytyksenä on myös ylempi korkeakoulututkinto ja JHT-tilintarkastajana on myös suoritettava vähintään 16 opintopisteen laajuisen julkissektorin opintoja. (TEM asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä 1442/2015.)

Hyväksytty tilintarkastusyhteisö on jokin yhteisö, jossa suurin osa omistajista ja hallinnon jäsenistä ovat hyväksytyjä tarkastajia, yhteisö voi olla osakeyhtiö, osuuskunta, kommandiittiyhtiö tai avoin yhtiö. Ammattitaitoisuuden lisäksi tilintarkastajan on oltava toimintakelvollinen henkilö, hän ei voi olla konkurssissa tai liiketoimintakiellossa. (Korkeamäki 2017, 13–14.)

Hyväksytyjen tilintarkastajien on huolehdittava myös heidän työnsä laadusta ja osallistua Patentti- ja rekisterihallituksessa toimivaan Tilintarkastusvalvonnan järjestämiin laadunvalvontatarkastuksiin. Kyseisen laadunvalvontatarkastuksen lopputuloksen tavoitteena on varmistaa hyvän tilintarkastustavan toteutumisen, dokumentaation riittävyden tilintarkastuksen suorittamiselle ja tilintarkastuslainsäädännön noudattamista. (Patentti- ja rekisterihallitus 2020.) Laaduntarkastukseen tilintarkastajien ja tilintarkastusyhtiöiden on osallistuttava vähintään joka kuudes vuosi. Yleisen edun kannalta tärkeitä tilintarkastuksia suorittavia tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä vaaditaan käymään laadunvalvontatarkastuksissa vähintään kolmen vuoden välein. (Tomperi 2018, 25.)

2.3 Tilintarkastajan vastuu

Tilintarkastajan ammatissa velvollisuuksien lisäksi on myös vastuuta, jos ammattia ei harjoita oikealla tavalla tai syyllistyy väärennöksiin. Tomperin (2018, 137) mukaan seuraamusjärjestelmän voidaan jakaa kolmeen osaan: kurinpidollinen vastuu, vahingonkorvausvastuu ja rikosoikeudellinen vastuu. Kurinpidollisessa vastuussa tarkastetaan tilintarkastajan toimintatavan, vaikka siitä ei synnytkään suurempaa vahinkoa, kun taas vahingonkorvausvastuussa edellytyksenä on vahingon tapahtuminen. Rikosoikeudellinen vastuu on vakavin, sillä sen syntyminen edellyttää syyllistymisen rikoslain tai muun lain laiminlyöntiin.

2.3.1 Kurinpidollinen vastuu

Rikkoutuaan säännöksiä tai velvollisuuksia, tilintarkastaja joutuu kurinpidolliseen tilintarkastuslaissa määrättyyn seuraamuksen kohteeksi, tilintarkastuslautakunnan (Patentti- ja rekisterihallitus) ansiosta (Korkeamäki 2017, 31). Tilintarkastuslain kymmenes luku määrittää kurinpidollisen vastuun seuraamukset seuraaviksi: huomautus ja varoitus, hyväksymisen peruuttaminen ja määräaikainen kieltä toimia tilintarkastajana tai tilintarkastusyhteisön hallintoelimissä (Tilintarkastuslaki 114/2015; Horsmanheimo & Steiner 2017, 542). Kurinpidollisen vastuun seuraamuksen etenevät vakavuudessaan järjestyksessä. Jos tilintarkastajan virheestä ei seurannut suurta vahinkoa ja asiaan liittyy lieventäviä tekijöitä, tilintarkastuslautakunta antaa huomautuksen. Huomautusta voidaan pitää riittämättömänä, jolloin määritellään varoituksen. Vakavammasta virheestä, kuten tahallisesta tai törkeästä rikkomuksesta, seuraamuksena voi olla hyväksymisen peruuttaminen. Edellytyksenä on kuitenkin aikaisemmin annettu varoitus. Välimuoto varoituksen ja hyväksymisen peruuttamisella

on määräaikainen kiello tilintarkastuksen suorittamiselle, joka voi kestää enintään kolme vuotta. (Tomperi 2018, 188.)

2.3.2 Vahingonkorvausvastuu

Tilintarkastajan jouduttava vahingonkorvausvastuuseen, on tapahtuvatta taloudellinen vahinko huolimattomuuden tai tahallisen toiminnan tuloksena (Korkeamäki 2017, 30). Vahingon korvaaminen koskee toimeksiantajaa ja sivullisia, sen edellytyksenä on myös selkeä yhteys tilintarkastajan toiminnasta ja aiheutuneesta vahingosta. Korvauksen idea on saada vahingosta kärsineen osapuolen samalle taloudelliselle tasolle, jossa hän olisi, jos vahinkoa ei tapahtuisi. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 500.)

2.3.3 Rikosoikeudellinen vastuu

Rikosoikeudelliseen vastuuseen joutuminen tarkoittaa tilintarkastajalle sitä, että häntä voidaan asettaa syytteeseen tuomioistuimessa, josta hän voi saada rangaistuksen. Tässä on todistava, että teko oli tahallinen ja teko on tekohetkellä laissa säädetty rangaistavaksi. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 527.) Tomperin (2018, 191) mukaan tilintarkastaja voi syyllistyä törkeästä tai tahallisesta huolimattomuudesta tilintarkastuskertomusta laatiessa, rikkomalla sen laatimiseen laissa määrättyjä säädöksiä. Myös tarjoamalla harhaanjohtavan tai vääristyneen tiedon, viranomaisille tai tuomioistuimen käyttöön tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta, tilintarkastaja syyllistyy tilintarkastusrikkomukseen. Korkeamäki (2017, 32) tuo esiin myös, että tilintarkastajan luvaton nimikkeen käyttäminen on myös tilintarkastusrikkomus. Rangaistuksena tilintarkastusrikkomuksessa voi olla vähintään kahden vuoden vankeustuomio tai sakko (Tomperi 2018, 192).

2.4 Tilintarkastusvelvollisuus

Kirjanpidon pitäminen ei ole pakollista kaikille yrityksille, vaikka se onkin suosittua. Kirjapitovelvollisuus määräytyy yrityksen koon, liikevaihdon ja yritysmuodon perusteella. (Suomen Taloushallinto-liitto ry.) Suurin osa kirjjanpitovelvollisista yrityksistä ovat automaattisesti myös tilintarkastusvelvollisia. Osakeyhtiöt, asunto-osakeyhtiöt, osuuskunnat, kommandiittiyhtiöt, avoimet yhtiöt, sekä yhdistykset ja säätiöt ovat kaikki tilintarkastusvelvollisia eli velvollisia valitsemaan tilintarkastajan ja toimittamaan tilintarkastuksen. (Tomperi 2018, 15.) Laissa on kuitenkin poikkeusta pienempien yhteisöjen suhteen. Tilintarkastajan valitsemista ei vaadita, jos edes yksi seuraavista ehdoista täyttyy: taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, liikevaihto ja sitä ylittävä tuotto ylittää 200 000 euroa, palveluksessa on keskimäärin yli 3 henkilöä. (Tilintarkastuslaki 1141/2015.) Kuitenkin yhteisön yhtiöjärjestyksessä tai säännöissä voidaan edellyttää tilintarkastuksen suorittamista, jolloin edellä mainitut ehdot eivät päde. (Tomperi 2018, 15.)

Toiminnan alussa yhtiöllä ei ole vaatimusta tilintarkastajan valitsemiselle, koska sillä ei ole vielä kahta päättynyttä tilikautta, ellei ole ilmiselvää, ettei edellytyksiä tilintarkastajan valitsemiselle ole (Korkeamäki 2017, 15). Poikkeuksia on myös tässä, jos yrityksen päätoimiala on arvopapereiden omistaminen ja hallinta, tai jos sillä on huomattava vaikutusvalta toisessa yrityksessä, joka on myös kirjapitovelvollinen (holding-yhtiö). Niin tässä tapauksessa yhtiö on tilintarkastusvelvollinen huolimatta siitä, että sen toiminta on vasta alkanut. (Tilintarkastuslaki 1141/2015.) Kaikki säätiöt ovat myös säätiölain mukaan koostaan riippumatta, aina tilintarkastusvelvollisia (Säätiölaki 487/2015). Säätiölain lisäksi muussa lainsäädännössä on määräyksiä pakollisista tilintarkastusvelvollisuuksista. Esimerkkinä on panttilainaus- ja perintätoiminnan, sekä valmismatkaliikkeiden harjoittajat, ne ovat aina velvollisia valitsemaan tilintarkastajan. (Korkeamäki 2017, 15.) Asunto-osakeyhtiön on myös lain mukaan velvollinen valitsemaan tilintarkastajan, jos siinä on vähintään 30 huoneistoa, vaikka tuon kriteerin mukaan se luokitellaan pieneksi yhteisöksi (Tomperi 2018, 15).

Vuonna 2018 työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä ehdotti mikroyritysten vapauttamista tilintarkastusvelvollisuudesta. Mikroyritykseksi luokitellaan seuraavien kriteereiden mukaan: taseen arvo 350 000 euroa, liikevaihto 700 000 euroa, henkilöstömäärä 10 henkilöä. Työryhmän mukaan kyseinen muutos helpottaisi yrityksen hallinnon taakan ja lisäisi valinnan vapautta. Tilintarkastusvelvollisuudesta vapauttamien palvelisi yksittäisiä yrityksiä, mutta koska tilintarkastus tuo etua koko yhteiskunnalle, uusi käytäntö ei palvelisi yhteiskuntaa yhtä hyvin. (Alakare & Soro 2018.) Lakimuutosta tilintarkastusvelvollisuuteen ei ole tullut, sillä lausuntokierroksessa osapuolet eivät päässeet yhteisymmärrykseen. Erityisesti korostettiin, näkökulmaa hallinnon taakan keventämisestä, sillä sitä ei luultavasti saavuteta halutulla tasolla, mutta riskinä kuitenkin nähtiin harmaan talouden torjuntaryhmän toimintaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2021.)

Hylätty lakimuutos tilintarkastusvelvollisuudesta vaikuttaa olevan looginen. Eduskunnan tarkastusvaliokunta on suorittanut tutkimuksen Suomen harmaasta taloudesta, vuonna 2010. Tutkimus on tähänkin päivään laajin, harmaasta taloudesta, tehty tutkimus. Tutkimuksessa on havaittu, että suurin määrä harmaan talouden osuudesta esiintyy pienimmissä alle 100 000 euron liikevaihdon yrityksistä. Tässä kategoriassa toimivat melkein kokonaan virallisen talouden ulkopuolella toimivat yhtiöt, jotka harjoittavat harmaata taloutta. Osasyynä on myös juuri se, että sen kokoisilla yrityksillä ei ole tilintarkastusvelvollisuutta. (Hirvonen & Lith & Walden 2010, 46.) Harmaata taloutta tullaan käsittelemään tässä opinnäytetyössä luvussa viisi.

2.5 Salassapitovelvollisuus

Salassapitovelvollisuus on laissa säädetty tilintarkastajan velvollisuus, josta tilintarkastuslain neljännen luvun kahdeksassa pykälässä sanotaan seuraavaa: ” Tilintarkastaja tai hänen apulaisensa ei saa ilmaista ulkopuoliselle tässä laissa tarkoitettua tehtävää suorittaessa tietoonsa saamaa

seikkaa.” On kuitenkin seikkoja, joita salassapitovelvollisuus ei koske. Niitä ovat: tieto, joka on ilmoitettava tai lausuttava lain nojalla; tiedon ilmaisemiseen, johon salassapitovelvollisuus on säädetty, onkin antanut suostumuksensa tiedon julkaisuun; viranomainen, tuomioistuin tai muu henkilö lain perusteella on oikeutettu tiedon saamiseen; tieto on tullut julkiseen tietoon. (Tilintarkastuslaki 1141/2015.) Salassapitovelvollisuus on laajempi käsite, kun luulisi. Pelkästään tietojen kertominen ulkopuoliselle ei kattaa käsitettä kokonaan. Tietojen suojaaminen ja arkistointi luotettavalla tavalla, turvallinen asiakirjojen hävittäminen on myös osa salassapitoa turvaavia tekijöitä (Horsmanheimo & Steiner 2017, 342).

Tiedon salassapidon lisäksi laki velvoittaa kuitenkin tietojen välittämistä siinä tapauksessa, kun tarkastuksessa on havaittu laiminlyöntejä. Tilintarkastuslaissa on salassapitovelvollisuuteen liittyviä säädöksiä, mutta esimerkiksi rahanpesuun liittyvä lainsäädäntö mainitsee tilintarkastajan velvollisuuden raportoimaan viranomaisille, jos rahanpesuun viittaavia tekijöitä löytyy. (Korkeamäki 2017, 29.)

3 Tilitarkastuksen eteneminen

Tilintarkastus etenee aina samalla tavalla riippumatta yrityksen koosta tai toiminnan muodosta. Tilintarkastaja voi käyttää erilaisia toimenpiteitä tarkastuksen toteuttamiseen muun muassa:

- Haastatella johtoa ja henkilökuntaa
- Tutkia asiakirjoja ja tositteita
- Havainnoida toimintaa tai pyytää vahvistuksia kolmansilta osapuolilta
- Täsmäyttää lukuja ja testata kontrolleja. (Suomen tilintarkastajat Ry 2018.)

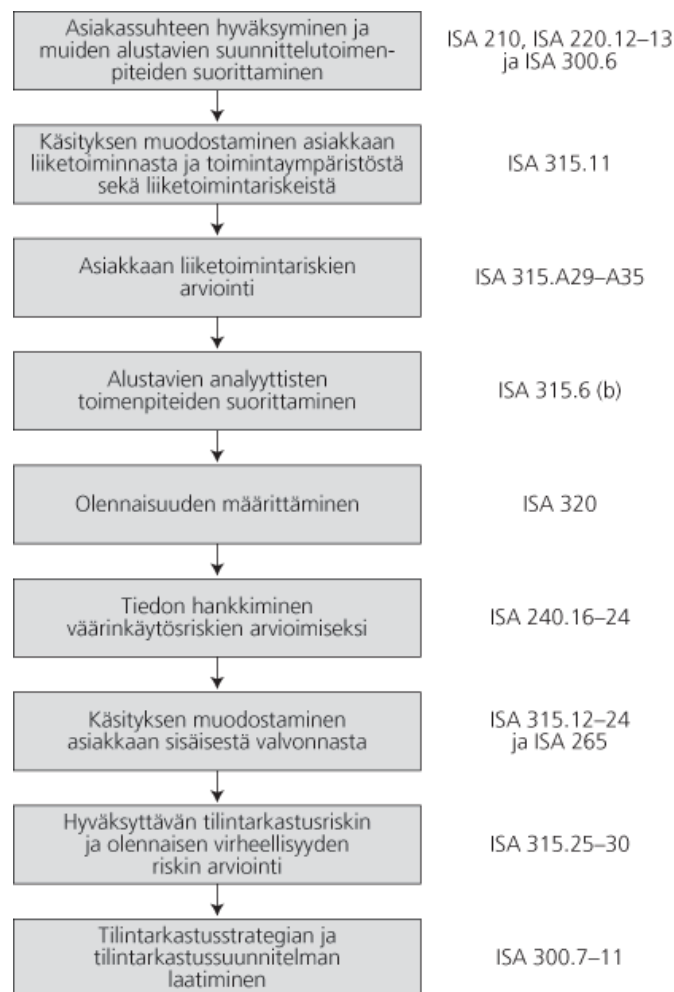
Halonen ja Steiner (2009, 54) kertovat, että tilintarkastusprosessiin kuuluu seuraavat kolme vaihetta: suunnittelu, toteutus ja päättäminen. Tomperi (2018, 33) kuitenkin huomioi, että tilintarkastusprosessiin kuuluu suunnitteluvaiheen lisäksi: riskien kartoittaminen ja arviointi, sekä riskeihin vastaavat toimenpiteet. Suomen tilintarkastajat (2018) kuvaavat tilintarkastusprosessin etenevän seuraavalla tavalla: yhteisö laatii tilinpäätöksen, jolloin se allekirjoitetaan; tilintarkastaja antaa tilintarkastuskertomuksen ja allekirjoittaa siihen tilinpäätösmerkinnän, viimeiseksi tarkastettu tilinpäätös viedään yhteisön ylimmän päättävän elimen vahvistettavaksi. Itse prosessin toteuttaminen tilintarkastuksessa voidaan toteuttaa monella eri tapaa, kuten huomaamme edellä mainituista lähteistä. Yleiset käytännöt ovat samat, mutta laki ei määritä tilintarkastuksenprosessista mitään. Tarkastuksessa on kuitenkin aina tarkistettava seuraavia asioita: yrityksen kirjanpitoa, tilinpäätöstä ja hallintoa. (Suomen tilintarkastajat ry 2018.)

3.1 Tilintarkastuksen suunnittelu

Tilintarkastuksen suunnittelussa syntyy sekä tilintarkastuksen kokonaisstrategia, että tilintarkastussuunnitelma. Strategiassa yleensä määritellään tarkastuksen laajuuden, ajoituksen, suuntaamisen ja se toimii pohjana tilintarkastussuunnitelmalle. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 237.) Suunnitteluvaihe on tärkeä vaihe tilintarkastuksenprosessissa ja vaikka siitä ei ole laissa säädöksiä, on olemassa ISA 300-standardi, jonka noudatetaan suunnitteluvaiheessa. Laatiessaan yleissuunnitelmaa ISA 300-standardin mukaan on huomioitava tarkastuskohteen toiminnan luonne, kirjanpitojärjestelmä ja sisäinen kontrollijärjestelmä, riskit ja olennaisuudet, tarkastustyön ohjausta ja työn valvontaa, sekä muita seikkoja, kuten toiminnan jatkuvuuden pohdintaa. (Tomperi 2018, 40.)

Tilintarkastuksen suunnitteluun vaikuttaa toimeksiantoyhtiön suuruus ja edellinen tilintarkastajan kokemus kyseisestä yhtiöstä. Jos toimeksianto on kokonaan uusi tilintarkastajalle, niin pyritään perehtymään todella tarkasti toiminnan ja sisäisten prosessien ymmärtämiseen, jotta saadaan mahdollisimman selkeä kokonaisuus, siitä miten yritys operoi. Toisen vuoden tarkastuksessa, prosessien ymmärtämiseen ei tarvita yhtä paljon aikaa, kun on varmistettu, että prosessit eivät ole muuttuneet ja kontrollit pysyneet samoin, jolloin voidaan siirtyä seuraaviin tarkastuksen vaiheisiin tai

käyttää enemmän resursseja laajempaan liiketapahtumien tai tositteiden läpikäyntiin. Tilintarkastaja tässä vaiheessa dokumentoi ja laatii yksiselitteisesti tilintarkastustyön kokonaisstrategian ja tilintarkastussuunnitelman. (Korkeamäki 2017, 40.) Tilintarkastussuunnitelma on Tomperin (2018, 41) mukaan yksityiskohtaisempi, siihen sisältyy tarvittavat tilintarkastustoimenpiteet, joiden avulla saadaan kerättyä kaikki tarvittavat evidenssit tilintarkastusriskin alentamista varten. Halonen ja Steiner (2009, 54) kuvaavat suunnitteluvaiheeseen kuuluvan enemmän työvaiheita, jotka määräytyvät ISA-standardien mukaan. Kuva 3 kuvailee kaikki vaiheet, jotka on otettava huomioon tilintarkastussuunnitelmaa laatiessa.

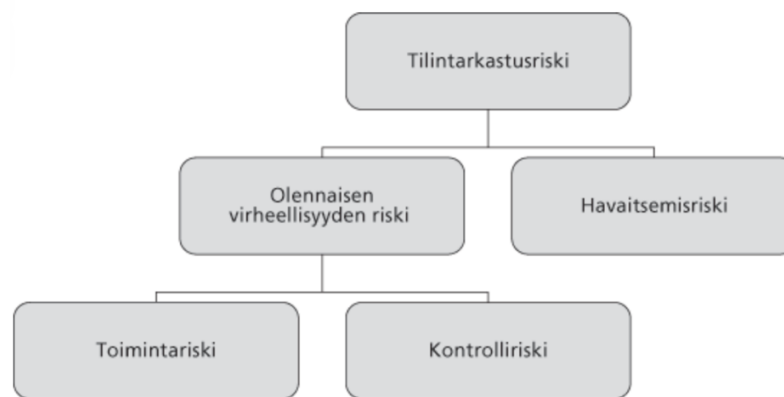
Kuva 3. Tilintarkastuksen suunnittelu (Halonen & Steiner 2009, 55)

3.2 Tilintarkastusriski

Tilintarkastajan antama vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus, tilanteessa, jossa aineistossa on ollut olennainen virhe tai puute, kutsutaan tilintarkastusriskiksi (Halonen & Steiner 2009, 45). Korkeamäki (2017, 43) määrittää tilintarkastusriskille kolme osatekijää. Toimintariski, jossa on kyse liiketapahtumien luonteesta olevasta riskistä. Kontrolliriski, jossa riski liittyy sisäiseen valvontaan tai kirjanpitojärjestelmään, joka ei mahdollisesti havaitse virheitä eli ei myöskään korjaa niitä ajoissa.

Kolmanneksi on havaitsemisriski, jossa riski on tilintarkastajan toimenpiteissä, tilintarkastajan tehtyä virhettä ei huomata, tai hänen tarkastustyönsä ei auta havaitsemaan virheitä tilintarkastusaineistossa. (Korkeamäki 2017, 43–44.)

Halosen ja Steinerin (2009, 45) mukaan tilintarkastusriski jakautuu ensin kahteen osaan: olennaisuuden virheellisyyden riskiin ja havaitsemisriskiin. Ja olennaisuuden virheellisyyden riski jakautuu yllä mainittuihin toiminta- ja kontrolliriskeihin. (Halonen & Steiner 2009, 45.) Kuva 4 esittää miten tilintarkastusriski jakautuu osa-alueisiin.

Kuva 4. Tilintarkastusriskin jakautuminen osa-alueisiin (Halonen & Steiner 2009, 46)

Olennaisen virheellisyyden riski, koskee riskiä mahdollisesta virheellisestä tilinpäätöksestä, jo ennen tilintarkastusta. Tässä syynä voi olla joko yrityksen sisäisen valvonnan puute, toiminnan heikkous tai molemmat. Toiminta- ja kontrolliriskeiden lisäksi väärinkäytösriski on myös osana olennaisuuden virheellisyyden riskiä. Väärinkäytösriski muodostuu siitä, että yksi tai useampi henkilö tarkoituksellisesti toimii väärin, tavoittelemalla oikeudetonta tai laitonta hyötyä. (Halonen & Steiner 2009, 45–48.)

Tilintarkastusriskiä on kartoitettava suunnitteluvaiheessa, ja itse asiassa Halonen ja Steiner (2009, 54) kutsuvatkin suunnitteluvaihetta riskien arvioimisen vaiheeksi, koska suurin osa suunnitteluvaihetta jollain tavalla koskee tarkastuskohteen ja tilintarkastuksen riskien kartoittamista ja niiden havaitsemiseen vastaamista. Ammatillisella harkinnalla poimitaan olennaisia ja riskialttiita tilejä, sekä saldoja, joihin paneudutaan tarkemmin tarkastuksessaan. Suunnitteluvaiheessa määritellään olennaisuuden raja pohtimalla kuinka suuri vaikutus voi virheen esiintyessä olla tilinpäätökseen. Raja voi tilintarkastusprosessin aikana muuttua. (Tomperi 2018, 34–35.) Tärkeää on ottaa huomioon, että vaikka jokin tili ei vastaa määrättyä olennaisuutta se ei tarkoita, että tilintarkastaja jättäisi sen tarkistamatta, sillä pienet epäolennaiset virheet voivat yhdessä tehdä suuren vaikutuksen tilinpäätöksen oikeudellisuuteen (Korkeamäki 2017, 46.)

3.3 Tilintarkastuksen menetelmät ja toimenpiteet

Tilintarkastuslain (1141/2015) mukaan tilintarkastuksen kohteena on yhteisön tai säätiön tilikauden kirjanpito, tilinpäätös, sekä hallinto. Näiden osa-alueiden tarkastus ei kuitenkaan ole jaoteltu, vaan nämä muodostavan yhteensä kokonaisuuden tilintarkastukselle (Korkeamäki 2017, 60).

Erilaiset tilintarkastuksen menetelmät toteutetaan eri tilintarkastuksen vaiheissa. Ensimmäisenä jo suunnitteluvaiheessa suoritetaan riskienarviointitoimenpiteet, jolloin saadaan pohjan olennaisen virheen riskin arvioimiseen kannanottotasolla, sekä tilinpäätöstasolla. ISA 315.6:n mukaan riskienarviointitoimenpiteisiin kuuluu aina:

1. Tiedustelut (haastattelut asiakkaan kanssa)
2. Analyttiset toimenpiteet (käydään edellisen tilikauden lukuja läpi analysoimalla muutoksia nykyiseen tilikauteen)
3. Havainnointi
4. Yksityiskohtainen tarkastus. (Halonen & Steiner 2009, 88–89.)

Riskienarviointitoimenpiteiden kautta tilintarkastaja määrittää kontrollien testaamista, sekä aineistotarkastusmenetelmiä. Oletuksena lähdetään liikkeelle, että kontrollit toimivat eli estävät olennaisuuden virheen tapahtumista, jonka jälkeen siirrytään aineistotarkastusmenetelmiin, joissa tarkastetaan yksittäisiä tapahtumia. Aineistotarkastuksen suoritetaan aina huolimatta siitä, millaiset tulokset kontrollitestauksesta saadaan, mutta kontrollitestauksen tulokset voivat vaikuttaa aineistotarkastuksen laajuuteen. (Horsmanheimo & Steiner 2017, 242.)

3.3.1 Kirjanpidon tarkastus

Kirjanpidon tarkastukseen liittyen tilintarkastuslaissa ei ole tarkkaa säädöstä toteutuksen laajuudesta ja menetelmästä, joten tässä kohtaa tilintarkastaja noudattaa kansanvälisiä tilintarkastusstandardeja, joista tilintarkastuslaki selostaa luvussa kolme, pykälässä kolme (Horsmanheimo & Steiner 2017, 246). Kirjanpito on keskeinen asia, johon tilinpäätös perustuu, joten on tärkeää tarkastuksen kautta todeta, että kirjanpito sisältää oikeaa tietoa ja myös varmistaa, että se noudattaa kirjanpitolakia. Kirjanpitoon kuuluu pääkirja, kassa-, palkka-, varasto-, valmistuskirjanpito, laskutusjärjestelmä, sekä myynti- ja ostoreskontra. (Korkeamäki 2017, 60–61.) Kirjanpitolain mukaan merkittävät kirjanpitotapahtumat ovat menot, tulot, rahoitustapahtumat, sekä niiden oikaisu- ja siirtoerät (Kirjanpitolaki 1336/1997). Noudattamalla hyvää tarkastustapaa liiketapahtumien tarkastuksen tavoitteena on selvittää: onko tilinavaus suoritettu oikein, kirjatut liiketapahtumat ovat toteutuneet ja ne ovat tarkastuskohteen liiketapahtumia, kaikki liiketapahtumat, joita on tarkoitus kirjata ovat kirjattu, liiketapahtumat ovat kirjattu asianmukaisesti, liiketapahtumat on kirjattu oikealle tilikaudelle ja oikeille tileille (Korkeamäki 2017, 61).

Kaikkia tositemateriaaleja ei ole kuitenkin tarkoitus käydä tarkastuksessa läpi, varsinkin kun kyse on suuresta pörssiyhtiöstä, jossa tapahtumia on todella paljon. Tässä tapauksessa tilintarkastaja valitsee sopivan menetelmän otannan valitsemiselle, perustaen sen tapahtumien summaan tai riskipitoisuuteen. (Tomperi 2018, 55 & 57.) Kirjanpidon tarkastus käytännössä on toimintojen tarkastusta, jotka ovat myynti, ostot, palkkahallinto, markkinoinnin ja hallinnon menot, verotus, investoinnit ja käyttöomaisuuden hallinta, sekä maksuliikenne ja tavarojen hallinta. Tarkastamalla jokaisen toiminnon riskipitoisemmat tapahtumat tilintarkastaja voi todeta tilinpäätökseen päässeeseen tiedon oikeaksi. (Korkeamäki 2017, 61.)

3.3.2 Tilinpäätöksen tarkastus

Tilinpäätöksen sisältö on määrätty kirjanpitolaissa, sekä Euroopan unionin IFRS (International Financial Reporting Standards) standardissa (Horsmanheimo & Steiner, 2017, 248). Tilinpäätöksen lisäksi julkiset osakeyhtiöt, osuuskunnat tai yksityiset osakeyhtiöt, jotka eivät ole mikro- tai pienyrityksiä, sekä yleisön edun kannalta merkittävät yhteisöt ovat velvollisia julkaisemaan toimintakertomuksen (Kirjanpilolaki, 3 luku 1§). Tilintarkastuksen tärkein rooli oli todettu jo alussa, se on tarkastaa tilinpäätöksen virheettömyyden ja varmistaa, että se antaa riittävän hyvän kuvan tarkastettavan yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tarkastuksessa ensisijaisesti varmistetaan laillisuus eli, että tilinpäätös on laadittu lakia ja standardia noudattaen, sisältää kaikki tarvittavat liitetiedot, rahoituslaskelman, toimintakertomuksen ja myös allekirjoitukset ovat asianmukaisia (Tomperi 2018, 82). Kun laillisuus saadan varmistettua on suoritettava Korkeamäen (2017, 67) mukaan tekninen tarkastus, jossa tarkastetaan numeroiden oikeudellisuus. Teknisessä tilinpäätöksen tarkastuksessa täsmäytetään luvut taseeseen, tulos- ja rahoituslaskelmaan sekä varmistetaan kirjausten yhteys kirjanpidossa tilien ja tositteiden välillä (Korkeamäki 2017, 67.)

3.3.3 Hallinnon tarkastus

Käytännön lukujen tarkastuksen ohella on myös tarkastettava yhtiön hallintoa, jossa tilintarkastuslain määräyksen mukaan varmistetaan, onko yhtiön toimitusjohtaja tai muu vastuuvollinen henkilö syyllistynyt tekoon tai laiminlyöntiin, josta saattaa seurata vahingonkorvausvelvollisuus yhteisöä kohtaan. Tai oliko vastuuhenkilö rikkonut yhtiön tai säädön koskevaa lakia tai yhtiöjärjystä. Tarkastuksena tähän käydään läpi yhtiön pöytäkirjoja yhtiön kokouksista, rekisteritietojen tarkastaminen (kaupparekisteristä), osake-, osakas- ja jäsenluettelon tarkastaminen, merkittävät sopimukset ja lähipiiritapahtumat, sekä viranomaisille annettavien ilmoitusten läpikäynti. (Tomperi 2018, 75–74.)

4 Tilintarkastustyön päättäminen ja raportointi

Työnsä lopputuloksena tilintarkastaja raportoi tuloksistaan erilaisissa kirjallisissa raporteissa, esimerkiksi lausunnoissa, kertomuksissa tai todistuksissa. Raportointi on laissa määrättyä velvollisuutta tilintarkastajalle tarkastuksen suorittamisen päätteeksi. Tilintarkastuslaissa on raportoinnin suhteen kolme pykälää, mutta sen lisäksi, yhteisöainsäädännössä, viranomaisohjeissa ja säännöksissä on ohjeistuksia raportoinnin laatimiselle. (Korkeamäki 2017, 96.) Tilintarkastuslain luvun 3 pykälät 4, 5 ja 7 edellyttävät kolmen raportin laatimista. Jokaisen tilikauden lopussa on tarkoitus antaa sekä tilinpäätösmerkinnän, että tilintarkastuskertomuksen.

4.1 Tilinpäätösmerkintä

Tilintarkastuksen suoritettua, annetaan tilinpäätösmerkintä, jossa viitataan tilintarkastuskertomukseen, tällöin myös vahvistetaan, että tilintarkastuskertomus on annettu. Tilinpäätösmerkintä ei sisällä tarkastuksen johtopäätöksiä eikä lausuntoja ja se on aina samanlainen riippumatta tilintarkastuskertomuksen muodosta. (Korkeamäki 2017, 96–97.)

4.2 Tilintarkastuskertomus

Jokaisen tilikauden päädyttyä, kun tilintarkastus on valmis, tarkastajan on annettava allekirjoitettu tilintarkastuskertomus yrityksen hallinnolle, viimeistään kaksi viikkoa ennen, kun kokous tilinpäätöksen vahvistamisesta pidetään (Korkeamäki 2017, 97.) Tilintarkastuskertomus on tärkein dokumentti tarkastuksesta, sillä siinä on raportoitu koko tilintarkastuksen tulos ja se on myös julkinen dokumentti, jolloin yrityksen sidosryhmillä on mahdollisuus tutustua siihen (Horsmanheimo & Steiner 2017, 368.) Tomperi (2018, 157) listaa seuraavat kohdat, joista tilintarkastuskertomuksen on annettava lausunto:

1. Tilinpäätös antaa riittävän kattavan kuvan yrityksen toiminnasta, toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
2. Tilinpäätös on laadittu lakisäädöksiä noudattaen
3. Toimintakertomus on laadittu lakisäädöksiä noudattaen
4. Tilikauden tilinpäätös ja toimintakertomus ovat keskenään yhdenmukaisia.

Tomperi (2018, 158) myös lisää, että tilintarkastajan on annettava lisätietoja asioista, joihin on kiinnitettävä lisähuomiota ja jotka olennaisesti vaikuttavat yrityksen toiminnan jatkuvuuteen.

4.3 Tilintarkastuspöytäkirja

Tilintarkastuspöytäkirja sisältää tarkastuksesta tehdyt havainnot, mutta eroaa tilintarkastuskertomuksella sillä, että se ei ole julkinen, joten sen luonne on erilainen (Horsmanheimo & Steiner 2017,

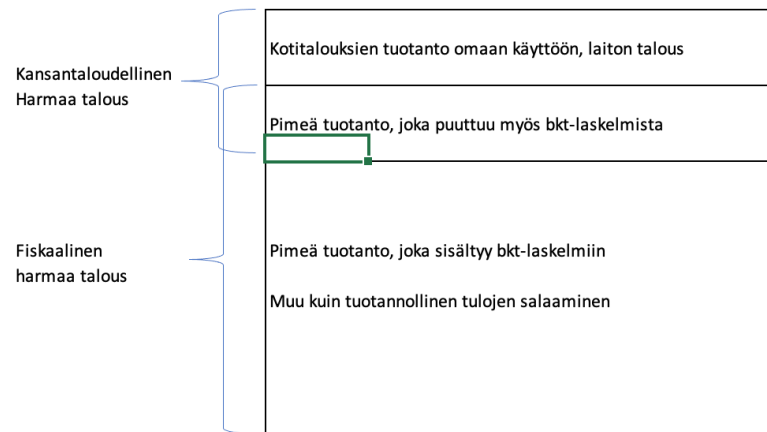
407.) Tilintarkastuspöytäkirjan antaminen tapahtuu yleensä tilinpäätöksen tarkastuksen yhteydessä, mutta sen voidaan antaa myös tilikauden aikana. Sen annetaan yhteisön, säätiön hallitukselle tai vastaavalle hallintoelimelle. (Tomperi 2018, 156.) Tilintarkastuspöytäkirjassa on vähemmän huomiota kaipaavat asiat, mutta kuitenkin, jos tiintarkastaja kokee, että yrityksen hallinnon on tiedettävä niistä ja myös reagoitava niihin hän kirjaa niitä tilintarkastuspöytäkirjaan. Kyseistä pöytäkirjaa hallinnon on käytävä läpi ja myös säilytettävää luotettavalla tavalla. Huomautukset voivat koskea mitä vain yrityksen toiminnan osa-aluetta, kirjanpitoa tai valvontajärjestelmää. Havaittujen virheiden ja huomautusten laiminlyönti voi johtaa huomautuksen ilmaisemiseen seuraavaksi julkisessa tilintarkastuskertomuksessa. (Korkeamäki 2017, 113.)

5 Talousrikokset

Rikosta, joka tapahtuu yrityksen tai yhtiön toiminnassa ja jonka tavoitteena on taloudellinen hyöty, kutsutaan talousrikokseksi (Poliisi n. d). Talousrikoksia ovat verorikokset, kirjanpitorikokset, rahanpesurikoksia ja petosrikokset. Käsi kädessä talousrikoksen kanssa kulkee harmaa talous, joka ei itsessään ole talousrikos, mutta sillä on myös suuri vaikutus yhteiskunnan taloudelle. (Laurio 2020, 1.)

5.1 Harmaa talous

Harmaa talous on laillista taloudellista toimintaa, jossa tietoisesti jätetään maksamatta lakisääteisiä veroja ja maksuja (Sisäministeriö n. d). Hirvonen ja Määttä (2018) väittävät, että harmaa talous ei ole niin yksinkertainen käsite. On olemassa kansantaloudellinen näkökulma, jossa harmaa talous on kansantalouden tilinpidosta puuttuvaa taloudellista toimintaa, jolloin se ei kirjaudu bruttokansantuotteen laskentaan. Siihen kuuluu neljä erityyppistä ryhmää: harmaa talous, laitton talous, epävirallisen sektorin tuotanto ja kotitalouksien tuotanto. Harmaa talous määritellään samaksi, kun Sisäministeriö, eli toiminta on laillista, mutta sitä halutaan salata viranomaisilta maksujen välttämiseksi. Laitton talous on tuotannollista toimintaa, jossa tuottajalla ei ole oikeutta tuottaa kyseistä hyödykettä tai itse hyödyke on laitton. Epävirallisessa sektorin tuotannossa tuotetaan hyödykkeitä rekisteröimättömissä yrityksissä vähäisin määrin, mutta tuotteet päätyvät markkinoille. Viimeinen ryhmä on kotitalouksien tuotanto, jossa hyödykkeet päätyvät kotitalouden omaan käyttöön. Toinen harmaan talouden käsite on fiskaalinen harmaa talous. Fiskaalinen harmaa talous sisältää samat ryhmät, kun kansantaloudellinen harmaa talous paitsi viimeisen eli kotitalouksien tuotannon omaan käyttöön. (Hirvonen & Määttä 2018, 2–3.) Kuva 5 havainnollistaa kansantaloudellisen ja fiskaalisen harmaan talouden eroja. Tilintarkastus voi olla osana fiskaalisen harmaan talouden havaitsemista, joten tässä työssä keskitytään siihen.

Kuva 5. Kansantaloudellisen ja fiskaalisen harmaan talouden eroja (mukaillen Hirvonen & Määttä 2018, 6)

Harmaan talouden harjoittaminen aiheuttaa yhteiskunnalle taloudellista menettämistä. Toinen vakava harmaan talouden seuraus on työskentelyn vaikeuttaminen laillisille yrittäjille, sillä se heikentää heidän kilpailuedellytystään. (Sisäministeriö n. d.) Alat, joissa Suomessa esiintyy eniten harmaata taloutta ovat ravintola-, rakennus-, kuljetus-, siivousaloilla, sekä autokappi (Verohallinto 2021). Ravintoloille on tyypillistä tehdä kauppaa käteisellä ja ilman kuitteja, eli niin sanotusti kassan ohi, jolloin veron maksamista voidaan kiertää. Jopa 60 % alan verotarkastuksista on havaittu puutteita. Toinen tyypillinen harmaaseen talouteen kuuluva rikos liittyy työntekijöiden palkkaukseen, jolloin työehtosopimuksia ei noudateta ja palkkaa maksetaan käteisenä, jotta siitä ei jäisi jälkeä kummankaan osapuolen pankkitilillä. (Laurio 2020, 4–5.) Harmaan talouden torjunnassa on aktiivisesti mukana verohallinto, ja heidän tutkimuksensa mukaan vuonna 2021 pimeitä palkkoja euromääräisesti oli maksettu 32 miljoonaa euroa, 147 miljoonaa euroa on todettu harmaan talouden verotarkastuksissa ilmoittamattomaksi jääneeksi tuloksi ja 200 miljoonaa euroa osakeyhtiöiden verovelasta on peräisin harmaasta taloudesta (Verohallinto 2021). Summat ovat suuria, josta voidaankin huomata, miten huomattava taloudellinen vaikutus harmaalla taloudella on yhteiskuntaan. Harmaa talous ei itsessään ole talousrikos, ja kaikki havaitut tapaukset eivät johda rikosilmoitukseen. Verohallinnon (2021) valvonnan tuloksena 37 % tarkastuksista johtivat rikosilmoituksen harkintaan, joka on 8 % korkeampi, kun edellisenä vuotena.

5.2 Kirjanpitorikos

Rikoslain (89/1889) 30 luvun 9§ mukaan, kirjanpitorikos voi olla törkeää ja perusmuotoista. Perusmuotoisessa kirjanpitorikoksessa kirjanpitovelvollinen tai kirjanpidosta vastaava henkilö laiminlyö liiketapahtumien kirjaamista, tilinpäätöksen laatimista säännöksiensä mukaisesti, merkitsee

kirjanpitoon väärää tietoa, hävittää tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa. Törkeässä kirjanpitorikoksessa liiketapahtumien kirjaamista ja tilinpäätöksen laatimista laiminlyödään kokonaan, väärien tietojen määrä koskee huomattavasti isoja summia, kirjanpitoa hävitetään tai kätketään kokonaan. Perumuotoisesta kirjanpitorikoksesta voi saada enintään kahden vuoden vankeuden, kun taas törkeästä enintään neljän vuoden vankeustuomion. (Rikoslaki 39/1889.)

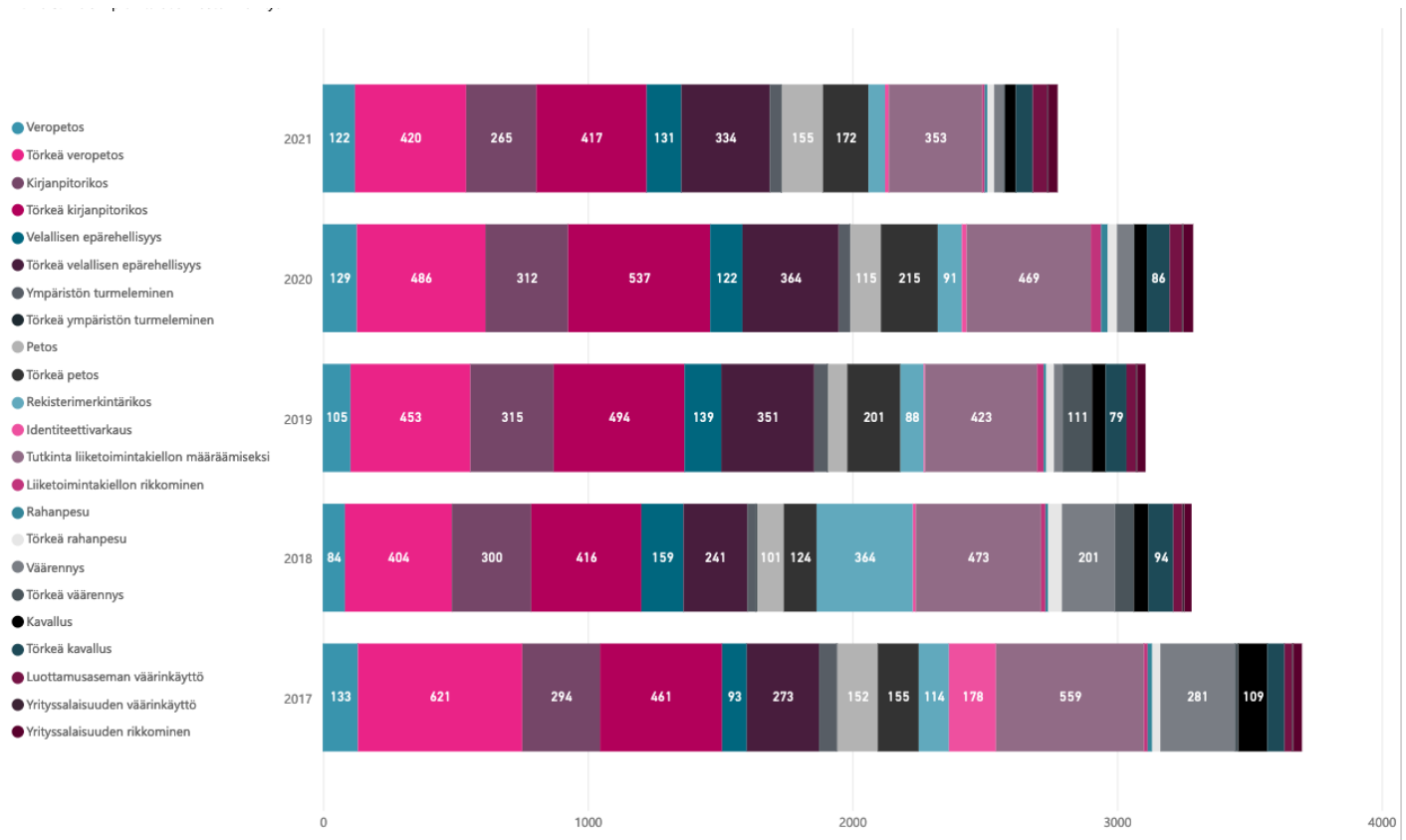
Tyypillisesti kirjanpitorikosta esiintyy pienyritysten kohdalla, syynä saattaa olla heikko rahallinen tilanne, jolloin pyritään säättää kirjanpitokuluissa (Hirvonen & Määttä 2018, 374.) Laurio (2020) huomioi, että kirjanpitorikos on harvoin yksittäinen rikos, yleensä sen avulla halutaan pimittää muita talousrikoksia, esimerkiksi veropetoksia.

5.3 Veropetos

Veropetos syntyy, kun yritetään laittomasti vaikuttaa maksettavan veron määrään. Veropetosta myös määritellään rikoslaissa ja siitä on kirjanpitorikoksen tavoin eri tasoja vakavuudesta riippuen. Ilmoittamalla väärää tietoa tai salaamalla sitä, laiminlyömällä verotukseen liittyvää velvollisuuttaan veromaksun määrään vaikuttamiseksi, hakemalla aiheetonta veronpalautusta tai toimimalla muulla tavoin petollisesti täyttää nämä kohdat kriteerit veronpetoksesta. (Rikoslaki 39/1889.)

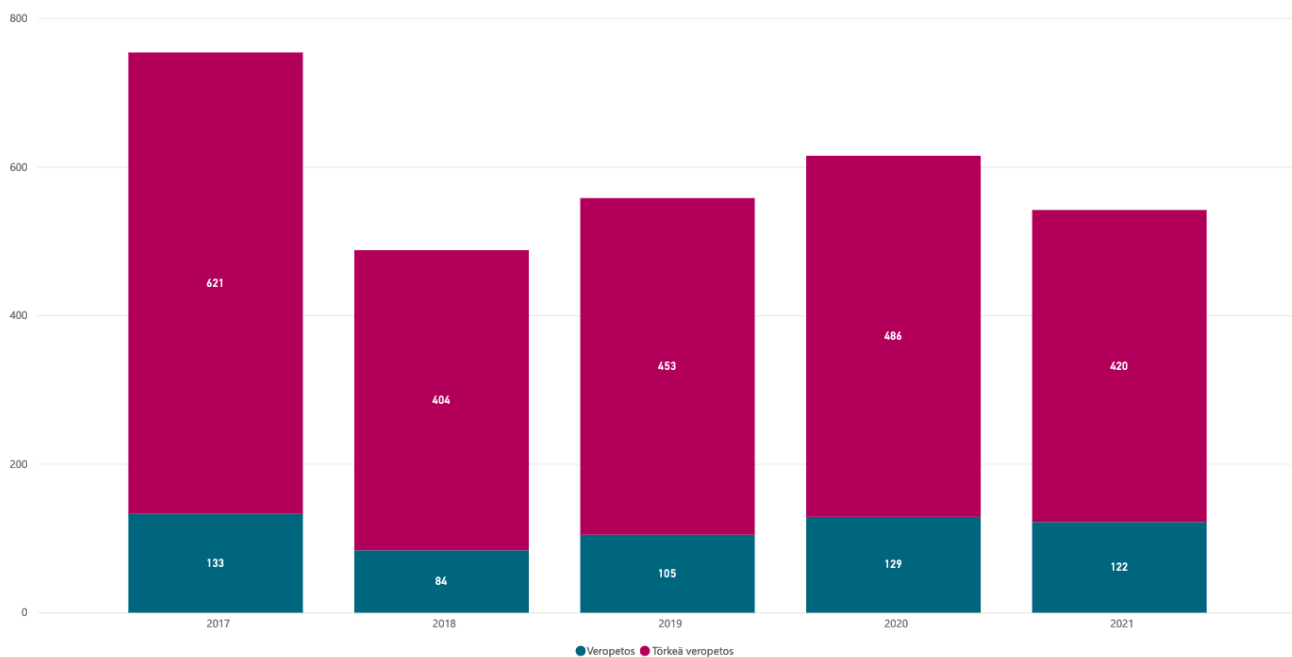
Törkeän veropetoksen tasoon päästään, kun todetaan, että teko oli erityisesti suunniteltu, tahallinen ja tavoitteena oli huomattava taloudellinen hyöty. Jos tähän syyllistyy niin rangaistuksena saattaa tulla vankeustuomio neljästä kuukaudesta, jopa neljän vuoteen. Jos taloudellinen hyöty olikin vähäinen tekijää, tuomitaan törkeän sijasta lievään veropetokseen, jolloin rangaistuksena on sakko. (Rikoslaki 39/1889.)

Neljäs verorikoksen muoto rikoslaissa on verorikkomus, jossa hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä suorittamatta jonkin veromaksun voi syyllistyä verorikkomukseen, ellei tekoa voida rangaista veropetoksena. On huomautettava, että jos verorikkomukseen syyllistyy, mutta taloudellinen hyöty on vähäinen ja se on korjattu välittömästi rangaistusta ei seuraa. (Rikoslaki 39/1889.) Poliisin tutkimuksien mukaan suurin osuus talousrikoksia ovat veropetokset ja erityisesti törkeät veropetokset. Kuva 6 esittää yleisimpien talousrikoksien kehitystä vuosien 2017–2021 aikana. Kuvasta nähdään, että törkeä veropetos on vuosi vuodelta yleisin talousrikos ja se kulkee käsi kädessä törkeä kirjanpitorikoksen kanssa, mikä vahvistaa Laurion edellä mainittua väitettä, että kirjanpitorikos harvoin toteutuu yksittäisenä rikoksena.

Kuva 6. Yleisimpien talousrikosten kehitys (Vero 2022)

Kuva 7 esittää miten veropetos jakautuu. Siitä voidaan todeta, että sen lisäksi, että veropetosten määrä on vähentynyt vuodesta 2017, siitä suurin osa on ollut törkeän verorikoksen puolella, mitä tarkoittaa sitä, että ne on olleet suuria summia ja todistetusti suunniteltuja tekoja.

Kuva 7. Poliisin tietoon tulleiden veropetosten sekä törkeiden veropetosten määrät (Vero 2022)

5.4 Rahanpesu

Rikollisella toiminnalla tai muutoin laittomasti hankitun rahan muuntaminen lailliseksi kutsutaan rahanpesuksi. Rahanpesulla yleensä pyritään peittämään rikostoimintaa, esimerkiksi huumekauppaa. (Rahanpesu n. d.) Andersenin (2020) mukaan rahanpesuun liittyy tiiviisti toinen talousrikoksen muoto eli terrorismin rahoitus, jossa ero on vain siinä, että raha liikkuu rikoksen edesauttamiseksi, rahan alkuperä voi olla täysin laillista. Rahanpesussa on myös vakava muoto, jossa erittäin arvokkaasta arvosta voi seurata jopa kuuden vuoden vankeustuomio, arvokkaaksi omaisuudeksi luokitellaan jo yli 13 000 euroa ylittävän summan (Rahanpesu n. d). Suomessa rahanpesua ei ilmene paljon, mitä nähdään Kuvasta 6. Andersen (2020) kertoo, että Suomessa rahanpesutapaukset liittyivät Venäjän läheisyyteen, sillä useimmat rahanpesutapaukset liittyivät Venäjään.

Rahanpesussa on kolme vaihetta: sijoitusvaihe, harhautusvaihe ja palautusvaihe. Sijoitusvaiheessa rikollisella toiminnalla saatu raha pyritään siirtämään lailliselle puolelle, esimerkiksi tallettamalla sen pankkitilille. Pienemmät summat herättävät vähemmän epäilystä, joten talletuksia voidaan tehdä paljon ja semmoiseen pankkiin, jossa pankkisalaisuutta suojellaan vahvasti. Harhautusvaiheessa pyritään katkaisemaan kaikki yhteydet rahan todellisesta alkuperästä, siirtämällä sitä paljon ja kiertämällä sitä usean pankin tai yrityksen kautta. Viimeisenä palautusvaiheessa rahavarat pyritään palauttamaan laillisessa muodossa, kun ollaan varmoja, että alkuperäistä lähdeä ei voida selvittää ja rahat vaikuttavat ”puhtailta”. (Andersen 2020, 21–22.)

6 Haastattelu

Haastattelu toteutettiin kahden henkilön kanssa erikseen, yhden henkilön kanssa tavattiin kasvotusten ja toisen kanssa pidettiin videohaastattelu. Haastattelu on osa laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmään, jonka tarkoitus on syventää ymmärrystä aiheesta, jota on saatu teorian kautta, myös on tarkoitus kuulla käytännön kokemuksen kautta haastateltavien mielipiteet aiheesta. Osallistuminen haastatteluun on nimetöntä, tässä työssä ei mainita henkilöt nimeltä, eikä mainita myös tilintarkastusyhteisöjä, jossa he työskentelevät. Haastattelun tuloksia läpikäydessä heihin viitataan A ja B:nä. Haastattelun kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, jotta aihetta voi pohdita avoimesti. Kysymysten tarkoituksena on selvittää, millainen rooli tilintarkastuksella on talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Kysymysten kautta halutaan myös saada ymmärrys siitä, miten mahdollisen talousrikoksen havaitseminen tapahtuu ja miten tilanne saattaa tulevaisuudessa muuttua. Kysymykset oli lähetetty ennen haastattelua, jotta haastateltavat voisivat valmistautua ja pohtia niitä etukäteen. Kysymykset löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä (Liite 1).

Haastattelun aikana termejä talousrikos ja väärinkäytös on käytetty sekaisin, sillä talousrikos käsitteenä on käytössä siinä tapauksessa, kun rikos on todistettu ja mahdollisesti viety oikeuteen. Väärinkäytös, voi olla laitonta toimintaa yrityksen sisällä, mutta siitä ei välttämättä aiheudu suurta taloudellista haittaa ja asiaa ei viedä eteenpäin.

6.1 Haastateltavien tausta

Molemmat haastateltavat työskentelivät tilintarkastusyhteisöissä, mutta hiukan eri osa-alueilla. Haastateltava A on lakisääteinen tilintarkastaja ja hänen kokemuksensa on 17 vuotta. Henkilö B:n työkokemus tilintarkastustyössä on 3 vuotta, jonka jälkeen hän siirtyi tilintarkastusyhteisön sisällä Transaktion-tiimiin 15 vuodeksi, jossa tarjotaan konsultointipalvelua liiketoiminnan strategiassa ja, jonka jälkeen hän siirtyi Forensic- puolelle, jossa hänellä on kokemusta jo melkein 10 vuotta. Suoraa suomennosta forensic termille ei ole, mutta haastateltava itse avaa käsitettä kertomalla, että hänen työkuvaansa kuuluu yritysten konsultointia riita-asioissa ja myös väärinkäytösten ilmetessä ratkaisujen tarjoamista ja asian selvittely. Väärinkäytös voi olla myös ei taloudellinen, esimerkiksi henkilöstöön liittyviä organisaation sisäinen eettisyyden rikkominen. Tärkeänä osana hän korostaa, että riidan ratkaisussa forensic- tiimi on mukana yrityksen juristien tukena taloustulkinnan kannalta ja toimii asiantuntijatodistajina riitaprosesseissa. Tilintarkastusta se ei varsinaisesti ole, mutta siinä tilintarkastus on tukena asioiden selvityksissä.

6.2 Tilintarkastuksen rooli talousrikoksien havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä

Kysymykset 2 ja 3 liittyivät suoraan opinnäytetyön aiheeseen. Pitävätkö haastateltavat tilintarkastuksen roolia tärkeänä talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä? Molemmat haastateltavat korostavat, että tilintarkastajan ensisijainen tehtävä ei ole havaita väärinkäytöksiä vaan vahvistaa tilinpäätösinformaation. Haastateltava A kertoo, että, tarkastuksiahan suoritetaan olennaisuuksien kautta, ja kun talousrikoksia tehdään niin niitä yritetään mahdollisimman hyvin piilottaa, mikä ei välttämättä aiheuta olennaista virhettä tilinpäätökseen, eli tilintarkastajan on erittäin vaikeaa havaita niitä. Henkilö B kommentoi asiaa samalla tavalla, mutta lisää, että Pohjoismaissa verrattuna anglosakseihin on enemmän hallinnollista tarkastusta, joka hänen mielestään välillisesti voisi lisätä mahdollisuutta väärinkäytöksen havaitsemiseen. Ennaltaehkäisemisen suhteen B kertoo näkevänsä vahvempana yritysten sisäisten tarkastuksen roolia, kun taas A kokee, että kun tilintarkastaja ulkopuolisena tulee suorittamaan tarkastusta, se voi toimia ennaltaehkäisevänä tekijänä, siinä mielessä, että väärinkäytöstä ei välttämättä uskalleta toteuttaa. Ulkopuolisena hänen mielestään on myös helpompaa nähdä kokonaiskuvaa yrityksen toiminnassa, jolloin voi myös ennaltaehkäistä väärinkäytöstä, jos jotain epäilyttää. Vaikka molempien asiantuntijoiden mielestä tilintarkastuksen rooli ei ole kovin vahvassa asemassa talousrikosten havaitsemisessa tai ennaltaehkäisemisessä niin molemmat kuitenkin sanoivat, että kokevat, että tapauksia olisi enemmän, jos tilintarkastusvelvollisuudelle kynnys olisi matalampi.

Vastauksena kysymykseen: koetko, että omalla toiminnallasi voit ennaltaehkäistä talousrikoksia riittävällä tasolla? Henkilö A, kertoo että suorittamalla tilintarkastusta hyvää tilintarkastustapaa noudattaen hän ennaltaehkäisee talousrikokset riittävällä tasolla. Hän palaa siihen, että tilintarkastajan roolissa, kun hän tuo johdon tietoon mitä tarkastuksen yhteydessä on havaittu, hän tekee osuutensa väärinkäytösten ennaltaehkäisemisessä. Haastateltava B kokee, että hän ei paljon suorita ennaltaehkäisevää neuvontaa asiakkaille, vaan ennaltaehkäiseminen voi tapahtua epäilysten noustessa ja keskustelusta aiheesta johdon kanssa väärinkäytöksen jatkoselvityksistä. Siinä kohtaa yrityksen johdon on toimiva oikealla tavalla ja torjua mahdollista talousrikosta. Haastateltava jatkaa, että ennen kun johdolla on jokin asia konkreettisesti pöydällä, ennaltaehkäisevää neuvontaa he saattavat kokea turhauttavana. Kokemuksensa kautta, hän on kuitenkin huomannut, että yritykset ovat osanneet kehittää hyviä torjuntaohjelmia, kun pienikin epäily on syntynyt.

6.3 Mikä tilintarkastusmenetelmä edesauttaa talousrikoksen havaitsemista tai ennaltaehkäisemistä

Kun alettiin pohtia tilintarkastuksen menetelmiä, joiden avulla voidaan ennaltaehkäistä talousrikoksia henkilö B palaa siihen, että yrityksen sisäinen tarkastus on tärkeässä roolissa tässä ja tilintarkastajien tehtävä on tulla avuksi ja tarkastaa sisäisiä kontrolleja, jotka estävät talousrikosten

mahdollisuutta. Esimerkkinä hän antaa kontrollerit siihen, miten tarkastetaan ja hyväksytään yhteistyökumppaneita, tavarantoimittajia ja asiakkaita. Hänen kokemuksensa mukaan juuri näiden kontrollien puute on antanut mahdollisuuden väärinkäytöksille. Haastateltava A myös kokee, että kontrollien tarkastaminen auttaa ennaltaehkäistä talousrikoksia. Hän jatkaa, että muut tarkastusmenetelmät kuten substanssitarkastus, jossa suuresta populaatiosta tehdään otos transaktioista ja paneudutaan niihin, eivät välttämättä auta talousrikoksen havaitsemista, sillä otokseen ei ehkä pääse se epäilyttävä tapahtuma. Kuitenkin digitalisaation avulla on onnistuttu tekemään analyseja, joiden avulla analysoimalla yritysten dataa kirjanpidosta, on mahdollista rajata tarkastusta riskipitoisempiin alueisiin, joka edesauttaa tarkastuksen laatua. Henkilö B forensic tiimistä on myös puhunut data-analytiikasta talousrikosten havaitsemisen työkaluna, kun yrityksen dataa on analysoitu, onnistuttiin havaitsemaan management overwrite- tapauksia, jossa yrityksen johto on mennyt asetettujen kontrollien yli.

6.4 Haastateltavien kokemus talousrikosten havaitsemisesta

Haastattelussa kysyttiin, oliko henkilöillä kokemusta talousrikosten havaitsemisesta ja miten se tuli esiin. Henkilö A:lla ei ole kokemusta talousrikosten havaitsemisesta, mutta henkilö B kertoo selvitelevänsä niitä useasti. Hänen mukaansa useammin epäilyksiä nousee firman sisällä, jolloin he ilmoittavat siitä ja sen kautta löytyy epätavallisia transaktioita tai dokumentaation puutetta, joiden kautta päästään väärinkäytöksen ytimeen. Tyypillisempiä väärinkäytöksiä joihin forensic tiimi törmää on kavalluksia ja lahjontaa. Veropetoksen tapauksissa, tutkinta siirtyy verottajalle ja poliisille. Haastateltava kertoo, että kirjanpitorikos on aina läsnä, jokaisessa talousrikosmuodossa, sillä sen kautta talousrikoksia peitetäänkin väärentämällä kirjauksia tahallisesti. Myös veropetos useinkin liittyy kavallukseen tai lahjontaan, sillä näiden väärinkäytösten ilmetessä verot ovat luultavasti jätetty maksamatta.

Teoriassa oli aikaisemmin käyty läpi rikoslakia ja miten se määrittelee talousrikoksen, lain mukaan teon tahallisuus on todistettava, jotta siitä voisi tuomita ja ylipäätään luokitella talousrikokseksi. B:ltä kysyttiin, miten helpoksi hän kokee väärinkäytöksen tahallisuuden todistamista. Tämä on hänen mukaansa vaikea osuus hänen työstään, sillä todisteen on oltava vedenpitävä. Esimerkiksi lahjonta tapauksissa etsitään, miten siitä epäilty on hyötynyt lahjuksen seurauksena ja oliko hyötynyt ollenkaan. Henkilö B kertoo, että usein kun huomataan puutteellista dokumentaatiota ja sen nähdään liittyvän lahjontatapaukseen, kirjanpitorikoksesta voidaan tuomita, kun taas sen avulla peitetystä lahjonnasta ei tuomittu, kun ei voitu todistaa varmaksi saatua hyötyä lahjonnan seurauksena. Suomessa haastateltavan mukaan on myös erittäin korkea kynnys tapausten näkyvyyteen pääsemiselle. Yrityksen arvostavat maineensa kovasti, jolloin tapausta selvitetään sisäisesti irtisanomalla syylliset henkilöt ja vaatimalla heiltä korvauksia. Viranomaisia ei tähän prosessiin oteta

mukaan. Viranomaisia voidaan ottaa mukaan, kun sisäisesti sovintoon ei päästä tai korvauksia ei makseta.

6.5 Kenellä on vastuu talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä ja tulevaisuuden näkymät aiheesta

Molempien haastateltavien mielestä suurin vastuu talousrikosten ennaltaehkäisemisessä ja havaitsemisessa on yritysten johdolla ja hallituksella. Johto on vastuussa yrityksen toiminnasta ja valvomassa osakkeenomistajien etua, joten heidän on kehitettävä toimivat kontrollit talousrikosten estämiseksi. Haastateltava B lisää, että talousrikoksen havaitsemisen tilanteessa vastuussa johdon lisäksi on talousrikokseen syyllistyneet henkilöt ja kontrollerien toimivuudesta vastaavat henkilöt.

Tulevaisuuden nähden henkilöt A ja B korostavat data-analytiikan kehitystä ja käyttöä tilintarkastuksissa. A lisää, että tilintarkastajan rooli ei itsessään vaadi muutosta, vaan menetelmät voidaan kehittää ja oppia tehostamaan erilaisia työkaluja. B kertoo, että data-analytiikan avulla on tehty tutkimuksia, miten väärinkäytös näkyy yrityksen datassa ja tämän perusteella on voitu rakentaa tehokkaita työkaluja poikkeuksellisuuksien havaitsemiseen. B jatkaa, että tilintarkastajilta vaatiessa tietyn osa-alueen tarkastamista on myös varmistettava sen tarkastettavuus. On oltava tarkat vertailukelpoiset standardit, joiden avulla on mahdollista havaita poikkeamat, jos ei niitä ole, niin poikkeamat on hankalaan todeta. Esimerkkinä hän tuo yhden viimeisistä patentti- ja rekisterihallituksen vaatimuksista tilintarkastajille katsoa sanktioon liittyvät rajoitukset yrityksen sidosryhmissä, mutta eivät antanee ohjeistusta, miten se kuuluisi tehdä ja miten se todetaan. Vähäisen ohjeistuksen takia, on päädytty suorittamaan haastatteluja johdon kanssa, mikä ei välttämättä ole tehokas tapa. Hänen mukaansa, kun tilintarkastajalle asetetaan vaatimuksia, on annettava myös ohjeet, miten sen vaatimuksen voidaan täyttää. Toisena esimerkkinä hän antaa Norjan, joilla on selkeästi kuvaitu vaatimus prosesseille hyvään hallintotapaan, väärinkäytösten ja lahjonnan estämiseksi, joten tilintarkastajien on helpompaa tarkastuksissaan nojautua siihen ja havaita poikkeamia. Suomessa ei vastaavanlaista vaatimusta ole.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä luvussa yhdistetään kerättyä teoriaa ja haastattelusta saatuja vastauksia. Lopuksi myös pohditaan aihetta lisäämällä tilintarkastustyön kautta saatua kokemusta, laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, sekä arvioidaan omaa oppimista opinnäytetyöprosessin aikana.

7.1 Yhteenveto

Haastattelujen sekä teorian osalta voidaan todeta, että tilintarkastuksella on huomattavampi rooli talousrikoksien ennaltaehkäisemisessä, kun havaitsemisessa. Molemmat haastateltavat korostivat, että tilintarkastuksen alkuperäinen määritely rooli ei pidä sisällään talousrikoksen havaitsemista. Tämä huomataan myös teoriasta, sillä ISA-standardeissa ja tilintarkastuslaissa ei mainita, että tilintarkastajan on havaittava talousrikoksia. Tilintarkastuksen ennaltaehkäisevä rooli on kuitenkin noussut enemmän esiin, sekä haastattelussa, että teoriassa. Analysoimalla riskit tarkastuksen suunnitteluvaiheessa tilintarkastajalla on mahdollisuus havaita yrityksen kontrolleissa riskipitoisemat kohdat ja kohdistaa huomionsa niihin tarkastuksen aikana. Tilintarkastusta suoritetaan säännöllisesti, mikä toimii myös ennaltaehkäisevänä tekijänä, kun yrityksissä tiedetään tarkastusten tulosta mahdollisesti väärinkäytösten tekeminen pelottaa, sillä kiinnijääminen on todennäköisempää. Haastattelussa tuli myös ilmi, kuinka helposti käsite talousrikoksesta ja väärinkäytöksestä menevät sekaisin, talousrikos on terminään ”painava”, joten lievempi termi väärinkäytös tuntuu enemmän sopivalta käyttää. Myös haastatteluiden kautta vahvistui teorian osuus kirjanpidon ja veropetoksen liittymisestä toisiinsa. Haastateltavat näkivät omat roolinsa talousrikoksien ennaltaehkäisemisessä tarpeellisena.

Tilintarkastuksen rooli talousrikosten havaitsemisessa nähtiin pienenä. Haastatteluissa keskusteltiin erilaisista tarkastusmenetelmistä, joiden avulla voidaan havaita talousrikoksia ja data-analytiikka aputyökaluna nousi esiin. Teoriassa mainittu yrityksen kontrollien tarkastus oli paljon puhuttu tarkastusmenetelmä, jonka ansioista voidaan päästä käsiksi mahdolliseen talousrikokseen. Jos yrityksellä ei ole toimivia kontrolleja, väärinkäytöksen todennäköisyys kasvaa. Muun tarkastusmenetelmät eivät vaikuta olevan itsessään tehokkaina talousrikosten havaitsemisessa. Hallinnon ja kirjanpidon tarkastus ovat menetelmiä, joiden kautta on mahdollista havaita talousrikoksia. Hallintoa haastatteleamalla voidaan epäillä jotain. Riippuen heidän kyvystä selittää yrityksen riskialttiita osia, voi herättää epäilystä mikä johtaa tarkempiin tarkastustoimenpiteisiin. Kirjanpidon kautta voidaan havaita transaktioita, jotka liittyvät talousrikokseen. Tilintarkastajan ei kuitenkaan ole tarkoitus käydä koko kirjanpitoa läpi, tällöin otoksesta voi tipahtaa olennainen tapahtuma.

7.2 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millainen rooli tilintarkastuksella on talousrikoksien havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Yhteenvedosta jo todettiin, että tilintarkastuksella on rooli talousrikosten ennaltaehkäisemisessä, mutta ei niinkään havaitsemisessa. Tämä vastaa myös yhteen niistä alakysymyksistä, joita asetettiin työn alussa: Voiko tilintarkastaja olla vastuussa talousrikoksen havaitsemisesta? Vastaus on, että ei. Tilintarkastajan rooliin ISA-standardien mukaan ei ole havaita talousrikoksia, joten niiden ilmetessä tilintarkastajaa ei voi syyttää siitä, että hän ei huomannut talousrikosta. Eri tilanne olisi, jos havaitsemisen yhteydessä tilintarkastaja olisi rikkonut hyvän tilintarkastustavan tai muun tilintarkastukseen liittyvän säädöksen, siinä tapauksessa voidaan nostaa syyte, mutta ei varsinaisesti talousrikoksen havaitsemisen puutteesta.

Opinnäytetyössä haluttiin myös pohtia, miten talousrikoksen voi ylipäätään havaita. Haastatteluista tuli ilmi, että talousrikokset havaitaan sisäisen tarkastuksen kautta, enemmänkin ilmoituksesta firman sisällä. Tätä vahvistaa *Association of Certified Fraud Examiners (ACFE)*- säätiön vuonna 2018 tehty tutkimus, jossa kaikista tietoon tulleista talousrikoksista Länsi- Euroopassa 46 % tuli ilmi sisäisen tipin kautta ja vain 4 % ulkoisen tarkastuksen yhteydessä (*Association of Certified Fraud Examiners 2018, 72*). Sama tutkimus kuitenkin on todennut, että toiseksi yleisin kontrolli talousrikosten ehkäisemisessä on ulkopuolisten suorittama tilintarkastus (*ACFE 2018, 27*). Mikä vahvistaa kerran vielä sen, että tilintarkastuksen rooli on huomattavampi talousrikosten ennaltaehkäisyssä, kuin niiden havaitsemisessa. Tilintarkastusta tehdään myös eri kokoisille firmoille ja isommat firmat vaativat tiheämpää tilintarkastus sykliä. Oman työkokemuksen kannalta huomaa, että isojen pörssi-yhtiöiden tarkastus on melkein pä jatkuvaa, heti kun ensimmäisen kvartaalin saadaan tarkastettua, on jo tarkastettava seuraavan, kun taas pienet yhtiöt ovat tarkastuksessa kahdessa osassa koko heidän tilikautensa aikana. Tällöin huomataan, että pienemmät yritykset saavat paremman mahdollisuuden talousrikokselle sillä ne eivät ole niin tiheästi tilintarkastajan työstämiä, kun suuret yhtiöt. Teoriassa oli osa, jossa tuotiin esiin, miten työ- ja elinkeinoministeriön aloite mikroyritysten vapauttamisesta tilintarkastuksesta ei mennyt läpi ja miten Eduskunnan tarkastus vahvisti, että harmaata taloutta esiintyy eniten pienimmissä alle 100 000 euron arvoisissa yrityksissä. Tilintarkastus syklin harvuus, voi olla osasyynä tähän.

Suomessa talousrikollisuus ei ole kovin yleistä ja esimerkiksi lahjonta ei ollut edes poliisin tilastoissa, vaikka se on myös talousrikoksen muoto. Lahjontaa kuitenkin esiintyy huomattavasti. *ACFE:n (2018, 72)* tutkimuksen mukaan, Länsi- Euroopassa lahjontaa esiintyy 36 % tapauksista. Haastateltava B on myös sanonut, että useammin lahjonta tapaukset ovat niitä, joita hän pääsee työssään tukimaan. Harmaan talouden havaitseminen on myös haastavaa tilintarkastajalle. Työkokemuksen kautta kuitenkin voi todeta, että kirjanpitoa ja transaktioita tarkastaessa harmaan

talouden piirteitä on mahdollista huomata. Osana tarkastusta on tapahtumien olemassaolon varmistaminen. Jos yritys laskuttaa muita yrityksiä, niin tarkastukseen kuuluu myös kolmannelta osapuolelta varmistaminen kauppasuhteista ja maksusuorituksista. Tällöin voidaan havaita harmaan talouteen liittyviä tapahtumia, jos kolmas osapuoli toteaaakin, että kauppaa ei käy niin tiheästi, kun yritys on heitä mukamas laskuttanut. Kuitenkin käteisen rahan liikkumista tilintarkastajan on mahdollonta selvittää. Teoriassa puhuttiin yleisestä harmaan talouden kuuluvasta ilmiöstä, kun työntekijöitä ei virallisesti palkata. Tilintarkastuksella on mahdollisuus huomata näitä väärinkäytöksiä, sillä palkkojen maksua myös tarkastetaan ja sen yhteydessä yritysten on toimitettava henkilöiden työsopimuksia ja palkkalaskelmia. Jos yrityksen toiminta vaatii paljon suuremman työntekijä määrän, kun mitä se väittää palkanneensa, tilintarkastaja voi nähdä tämän riskinä ja keskittyä tarkastukseensa tähän.

Opinnäytetyöhön oli haastateltu kaksi henkilöä, joilla on erilaisen työtehtävät, jotka liittyvät tilintarkastukseen. Kuitenkin tutkimuksen kannalta tämä on vain osittainen näkemys aiheeseen, vaikka toisaalta tämä on myös antanut hyvinkin laajemman kuvan siitä, miten tilintarkastuksen rooli nähdään talousrikosten havaitsemisessa ja ennaltaehkäisemisessä. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista haastatella suuremman määrän henkilöitä ja pohtia, miten ennaltaehkäisemistoimenpiteitä voi kehittää. Data-analytiikan osaamista tilintarkastajien kesken on myös syytä tutkia, sillä se yleistyvä työkalu tilintarkastuksissa.

7.3 Oman oppimisen arviointi

Opinnäytetyöprosessi alkoi vuoden 2022 alussa. Alkuvaiheessa pohdinta on pyörinyt paljon aiheen ympärillä ja siinä, miten opinnäytetyöni voi olla myös minulle itselleni hyödyksi tilintarkastusurallani. Tilintarkastus on monipuolinen aihe ja haluaisin oppia siitä enemmän teorian osalta, sillä ennen opinnäytetyön aloittamista neljän kuukauden työkokemus ei vielä avannut sitä itselleni tarpeeksi. Olin jatkuvasti myös miettinyt, miten paljon vastuuta minulla tilintarkastajana on ja mitä kaikkea minun pitää osata tilintarkastuksellani havaita. Toisena halusin opinnäytetyölläni miettiä aihetta, joka olisi merkittävä yhteiskunnalle. Tutkiessani lehtiartikkeleita mieleeni nousi aiheeksi talousrikollisuus, mistä ennen en myöskään kovin laajasti tiennyt. Näin muodostuikin aihe, joka kiinnosti minua, auttaisi minua työtehtävissäni ja olisi myös hyödyllinen pohdinnan aihe yhteiskunnan kannalta, sillä talousrikokset tuottavat paljonkin haittaa yhteiskunnan taloudelle.

Aloitin suunnittelemalla opinnäytetyötäni ja mitä osa-alueita haluan käsitellä. Huomasin heti alkuvaiheessa, miten helposti työ lähtikin laajentumaan ja sitä oli haastavaa pitää rajoissa. Vastaavan ongelman tulen huomaaman kirjoittamisen vaiheessakin. Asetin itselleni vaiheita ja aikataulun minkä mukaan halusin edetä ja olin pohtinut tietolähteitä, joita tulisin käyttää. Niiden etsiminen ei ollutkaan kovin vaikeaa, sillä sekä tilintarkastus, että talousrikokset ovat lailla säädettyjä asioita,

joten tietolähteet olivat luotettavia. Melkein kaikki lähteet ovat suomenkielisiä, sillä opinnäytetyö oli rajoitettu Suomen alueelle ja ei ollut tarvetta katsoa muuta lainsäädäntöä aiheesta. Suunnitteluvaiheessa olin päättänyt, että suorittaisin kirjoituspöytätyöstä, eli keräisin teorian tilintarkastuksesta ja talousrikoksista ja yhdistäisin niitä, samalla vastaamalla tutkimuskysymyksiin. Työn edetessä kuitenkin koin, että se ei olisi minulle tarpeeksi ja päätin etsiä asiantuntijoita, jotka voisivat kertoa minulle aiheista syvällisemmin. Tavoitteena oli myös keskustelun kautta tutkia, miten heidän työkokemuksensa vaikuttaa heidän mielipiteeseensä aiheesta, sillä oma työkokemukseni ei ole tarpeellinen. Haastattelun lisääminen opinnäytetyöhön koen erittäin oikeana päätöksenä, sillä se auttoi minua pohtimaan työni lopputulosta, yhdistää saadut teoriaosat toisiinsa ja vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Haastattelut myös tukivat opittua teoriaa, jota keräsin työtä varten ja auttoivat sisäistää aihetta paremmin. Myös oli mielenkiintoista saada tietää, miten yritykset voivat selvittää talousrikoksia firmansa sisällä tuomatta niitä viranomaisten tietoon, mikä varmasti vaikuttaa poliisin tilastoihin todellisesta talousrikollisuuden määrästä Suomessa.

Opinnäytetyöni on täyttänyt niitä kriteereitä, joita olin asettanut sekä itselleni, että tämän työn lopputulokseksi. Mielenkiintoisena faktana huomasin, miten vedenpiirrettyä on talousrikokseen liittyvät kriteerit ja miten niitä voi joskus helposti selittää inhimillisenä virheenä. Vaikka havaitaankin yrityksen sisällä talousrikoksen piirteitä, on todistava sen tahallisuus ja hyöty, mikä on haastavaa tehdä. Tilintarkastuksella on myös osa-alueita, jotka eivät ole ihan selkeitä ja vedenpitäviä. Haastattelussa B toi esimerkin patentti- ja rekisterihallituksen vaatimuksesta sanktioihin liittyvästä tarkastuksesta, mutta ei siitä, mitä konkreettisia poikkeuksia tilintarkastajan on löydettävä. Jos ei kehitä selkeitä sääntöjä, miten tietää onko niitä rikottu? Tilintarkastuksella on ennaltaehkäisevä rooli talousrikosten torjunnassa, mutta talousrikosten havaitseminen on tilintarkastuksen sivuvaikutus.

Lähteet

- Alakare, S. & Soro, A. 2018. Tilintarkastusvelvollisuuden esitetään muutoksia. Tilisanomat- Artikkelit 2/2018. Luettavissa: <https://tilisanomat.fi/tilintarkastus/tilintarkastusvelvollisuuden-esitetaan-muutoksia>. Luettu: 14.5.2022.
- Andersen, A. 2020. Rahanpesun estäminen. Alma Talent. Helsinki.
- Association of Certified Fraud Examiners. 2018. Report to the nations 2018 global study on occupation fraud and abuse. Luettavissa: <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2018-report-to-the-nations.pdf>. Luettu: 8.11.2022.
- Fraktman, M. 2019. Eettiset säännöt tilintarkastajille. Profiitti- Talous & tilintarkastus 01/2019. Luettavissa: https://tilintarkastajat.fi/wp-content/uploads/2020/02/profiitti-1_2019.pdf. Luettu: 21.3.2022.
- Hirvonen, M. & Lith, P. & Walden, R. 2010. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2010. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/trvj_1+2010.pdf. Luettu: 14.5.2022.
- Hirvonen, M. & Määttä, K. 2018. Harmaa talous ja talousrikollisuus- ilmeismuodot ja torjunta. Edita Publishing Oy. Keuruu.
- Halonen, K. & Steiner, M. 2009. E-kirjassa Tilintarkastusprosessi Käytännössä. Alma Talent Oy.
- Horsmanheimo, P. & Steiner, M-L. 2017. Tilintarkastus-asiakkaan opas. 5. uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki.
- Korkeamäki, A. 2017. Tilintarkastuksen perusteet. 1. painos. Sanoma Pro. Helsinki.
- Kuntaliitto. 2018. Tarkastus ja valvonta. Luettavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/laki/kunnan-toimieliimet-ja-johtaminen/tarkastus-ja-valvonta>. Luettu: 10.9.2022.
- Laurio, J. 2020. Talousrikosten ennaltaehkäisy ja havaitseminen. Kauppakamari.
- Patentti- ja rekisterihallitus 2020. Tilintarkastusvalvonta. Luettavissa: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastuksenlaatu/tilintarkastajien_laaduntarkastus/tilittilintilinta_tilintarkastus-tyon_laaduntarkastuksen_tulos.html. Luettu: 22.4.2022.

Patentti- ja rekisterihallitus 2020. Väärinkäytöksiin liittyvät tilintarkastajan velvollisuudet. Luettavissa: https://www.prh.fi/fi/tilintarkastusvalvonta/tilintarkastusvalvonta/laaduntarkastuksen_vuosiraportit/laadunvalvonnan_vuosiraportti_2019/laaduntarkastusten_havainnot_aihealueittain/vaarin-kaytoksiin_liittyvat_tilintarkastajan_velvollisuudet.html. Luettu: 4.11.2022.

Patentti- ja rekisterihallitus 2022. Yritysten lukumäärät kaupparekisterissä. Luettavissa: <https://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/lkm.html>. Luettu: 4.11.2022.

Poliisi 2022. Talousrikollinen vie yhteisestä pussista. Luettavissa: <https://poliisi.fi/talousrikokset>. Luettu: 20.5.2022.

Rahanpesu n.d. Rahanpesu. Luettavissa: <https://rahanpesu.fi/rahanpesu>. Luettu: 5.11.2022.

Ratsula, N. 2016. Yrityksen sisäinen valvonta. 2. uudistettu painos. Edita Publishing Oy. Kerava. E-Kirja. Luettu: 10.9.2022.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sisäministeriö. Yleisin talousrikos on veropetos. Luettavissa: <https://intermin.fi/poliisiasiat/talousrikollisuus-ja-harmaa-talous>. Luettu: 12.10.2022.

Suomen Taloushallintoliitto ry. Kirjanpitovelvollisuus. Luettavissa: <https://taloushallintoliitto.fi/tietopankki/kirjanpidon-abc/kirjanpitovelvollisuus/>. Luettu: 13.5.2022.

Suomen tilintarkastajat Ry 2018. Mitä tilintarkastus on? Blogipostaus. Luettavissa: <https://tilintarkastajat.fi/blogit/mita-tilintarkastus-on/>. Luettu: 14.4.2022.

Suomen tilintarkastajat Ry 2018. Muut tilintarkastusalan standardit. Luettavissa: <https://tilintarkastajat.fi/tilintarkastus/hyva-tilintarkastustapa/muut-kansainvaliset-tilintarkastusalan-standardit/>. Luettu: 16.4.2022.

Suomen tilintarkastajat Ry 2018. Hyvä tilintarkastustapa. Luettavissa: <https://tilintarkastajat.fi/tilintarkastus/hyva-tilintarkastustapa/muut-kansainvaliset-tilintarkastusalan-standardit/>. Luettu: 16.4.2022.

Suomen tilintarkastaja Ry 2018. Tilintarkastajana. Luettavissa: <https://tilintarkastajat.fi/tilintarkastus/tilintarkastaja/>. Luettu: 22.4.2022.

SurveyMonkey n.d. Conducting qualitative research. Luettavissa: <https://fi.surveymonkey.com/mp/conducting-qualitative-research/>. Luettu: 4.11.2022.

Tilintarkastuslaki 18.9.2015/1141.

Tomperi, S. 2018. Tilintarkastus. Normeista käytäntöön. 4. uud. p. Edita, Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriön asetus tilintarkastajan hyväksymisedellytyksistä 7.12.2015/1442.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2021. Pienyritysten tilintarkastukseen ei esitetä lakimuutoksia. Valtioneuvoston kanslia. Luettavissa: <https://vnk.fi/-/1410877/pienyrytysten-tilintarkastukseen-ei-esiteta-lakimuutoksia>. Luettu 14.5.2022.

Vero 2022. Veropetosten torjunnan ja tutkinnan avainlukuja. Luettavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/torjuntatilastot/verotus/>. Luettu: 15.10.2022.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1. Kokemusta tilintarkastuksen parissa (vuosina)
2. Pidätkö tilintarkastuksen roolia tärkeänä talousrikosten havaitsemisessa?
3. Onko tilintarkastuksella riittävän tärkeä rooli talousrikosten ennaltaehkäisyssä?
4. Minkä menetelmän kautta on realistisempaa havaita talousrikosta?
5. Kumpaan tilintarkastajan on keskityttävä enemmän talousrikoksen havaitsemiseen vai ennaltaehkäisemiseen?
6. Onko sinulle tullut vastaan epäilyä talousrikoksesta? Miten se selvisi?
7. Koetko, että omalla toiminnallasi voit ennaltaehkäistä talousrikosta riittävällä tasolla?
8. Jos talousrikoksen havaitseminen ei ole tilintarkastajan vastuulla, niin kenen vastuulla se mielestäsi on?
9. Jos voisit parantaa tilintarkastajan roolia talousrikoksien havaitsemisessa, mitä tulisi muuttaa?
10. Miten tulevaisuudessa näet tilintarkastuksen roolin kehittyvän talousrikoksien ennaltaehkäisemisessä ja havaitsemisessa?